

अध्याय एक : शोध परिचय

१.१ शोध शीर्षक

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्यासीय त्रुटिहरूको अध्ययन रहेको छ ।

१.२ शोधपत्रको प्रयोजन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षण विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको पाठ्यांश सङ्ख्या ५९८ को उद्देश्य पूरा गर्ने प्रयोजनका निमित्त तयार गरिएको छ ।

१.३ समस्याकथन

नेपाल एक बहुजातीय, बहुभाषी, बहुसंस्कृति मुलुक हो । यहाँ विभिन्न जातजाति, भाषाभाषीका मानिसहरू बसोवास गर्दछन् । यहाँ बसोवास गर्ने प्रत्येक जातिअनुसार भाषा फरक फरक छन् । भाषा विचार विनिमयको सशक्त माध्यम पनि हो । नेपालका हरेक विद्यालयमा विभिन्न मातृभाषी विद्यार्थीहरू अध्ययन गर्ने गर्दछन् र ती शिक्षार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा लेखनका क्रममा विभिन्न त्रुटिहरू गर्ने गर्दछन् । यी सम्पूर्ण कुराहरूलाई हेर्दा यस विषयसँग सम्बन्धित निम्न समस्याहरू रहेका छन् :

१. दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू के कस्ता छन् ?
२. उक्त त्रुटिहरू के कारणले हुने गर्दछन् ?
३. उक्त त्रुटिहरू कसरी पहिचान र विश्लेषण गर्न सकिन्छ ?
४. ती त्रुटिहरू निराकरणका लागि कस्ता सुझावहरू प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ?

१.४ अध्ययनका उद्देश्यहरू

प्रस्तुत शोध अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन् :

१. दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरूको पहिचान गर्ने,
२. थारू मातृभाषी, विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा गर्ने त्रुटिहरूको कारण पत्ता लगाउनु,
३. उक्त त्रुटिहरूको पहिचान र विश्लेषण गर्नु,
४. ती त्रुटिहरू निराकरणका उपायसँग सम्बन्धित सुझाव प्रस्तुत गर्नु ।

१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा

पूर्वकार्य अनुसन्धानको एक महत्वपूर्ण अङ्ग भएकाले कुनै पनि कार्य गर्नु पूर्व त्यससँग सम्बन्धित पूर्वकार्यतिर ध्यान आकृष्ट गर्नु आवश्यक देखिन्छ । पूर्वकार्यको अध्ययनबाट आफूभन्दा अगाडि के कस्ता कार्य भए नभएको बारेमा थाहा हुन्छ । पूर्वकार्यको अध्ययनले अनुसन्धानलाई निश्चित लक्ष्यतिर डोर्‍याउँन मद्दत गर्दछ । त्यसैले त्रुटि विश्लेषणसँग सम्बन्धित विभिन्न अनुसन्धानहरू भएको देखिन्छ । यस अध्ययनमा केही अनुसन्धानहरूको समीक्षा तल प्रस्तुत गरिएको छ :

१. हेमाङ्गराज अधिकारीद्वारा लिखित नेपाली भाषा शिक्षण (२०५०) पुस्तकमा विभिन्न पक्षहरूका बारेमा चर्चा गर्ने क्रममा लेखाइ शिक्षणको अध्ययनका बारे कुरा गरिएकाले त्यसमा लेखाइ सीप विकास गर्न जोड दिएको पाइन्छ । जसअन्तर्गत लेखाइ सीपको महत्त्व, आवश्यकता, औचित्य, लेखाइको प्रयोजनपरक तह, लेखाइमा पाइने कमीकमजोरी, त्रुटिका क्षेत्रहरू, लेखाइ शिक्षणका कार्यकलापहरू, लेखाइको शुद्धीकरण, आभ्यासिक र निर्देशित लेखन शिक्षणका क्रममा समेत विचार पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बारेमा समेत उल्लेख गरिएको पाइन्छ ।
२. पारसमणि भण्डारीद्वारा “नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने कक्षा ८ का विद्यार्थीहरूले वाक्य गठनमा गर्ने अशुद्धीकरण” (२०३९) भन्ने शीर्षकमा लघु अनुसन्धानको प्रतिवेदन प्रस्तुत छ । यस अध्ययनको मुख्य उद्देश्य नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिकेका नेवारी मातृभाषा भएका कक्षा ८ का विद्यार्थीहरूले वाक्य गठनमा गर्ने अशुद्धीहरू पत्ता लगाउनु रहेको छ । यस अध्ययनमा मुख्य गरी लिङ्गसङ्गतिमा हुने अशुद्धीहरूलाई

विशेष महत्त्व दिइएको पाइन्छ । नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा पढ्ने विद्यार्थीहरूले के कस्ता प्रकारका त्रुटि गर्दारहेछन् भन्ने सन्दर्भमा नेपाली भाषाको वाक्य गठन प्रक्रियामा विशेष गरी लिङ्गसङ्गति त्रुटिहरू हुने गरेको र त्यसको कारण पर्याप्त भाषिक अभ्यास हुन नसकेको वा भाषिक वातावरण नपाउँदा अत्यधिक त्रुटि हुने गरेको कुरा निष्कर्षका रूपमा देखिन्छ ।

३. केदारप्रसाद शर्माद्वारा “माध्यमिक तहका अवधि भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यहरूको लेखनमा गर्ने पदसङ्गति सम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन” (२०४२) नामक लघु अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा अवधि भाषी विद्यार्थीहरूले नेपालीमा गर्ने कमीकमजोरी केलाउने प्रयास गरिएको छ । यो अनुसन्धान माध्यमिक तहको अवधिभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यहरूको लेखनमा गर्ने पदसङ्गतिसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययनसँग केन्द्रित देखिन्छ । यसमा ७० जनाको अभ्यास पुस्तिकालाई आधार मानी त्रुटिहरूको व्याख्या एवम् विश्लेषण गरिएको छ ।
४. गणेशप्रसाद न्यौपानेद्वारा “कक्षा १० का विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन” (२०६२) शोध प्रस्तुत गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा कक्षा १० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययनलाई केलाउने प्रयास गरिएको छ र विद्यार्थीहरूमा रहेको वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटि पहिचान गरी त्यसको निराकरण गर्नु प्रमुख उद्देश्य रहेको छ ।
५. द्वारिकाप्रसाद भण्डारीद्वारा “कक्षा ८ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको निबन्ध लेखन अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन” (२०५६) नामक शोध अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । यस शोधपत्रका माध्यमबाट विद्यार्थीहरूको निबन्ध लेखन विकासका साथै सिर्जनात्मक क्षमताको विकास के कसरी गर्न सकिन्छ र कस्तो खालको विकास हुन्छ भन्ने बारेमा जानकारी दिइएको छ । विशेष गरेर लेखाइ सीपसम्बन्धी विकास गर्न यसले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइन्छ । साथै यसमा विभिन्न विद्यार्थीहरूकाबीचमा भएको भिन्नतालाई समेत औल्याएको पाइन्छ ।
६. सुशीलादेवी मिश्रद्वारा “कक्षा ५ उत्तीर्ण थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” (२०५७) शीर्षकमा शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ । यस शोधपत्रमा दाङ जिल्लाका ४ वटा विद्यालयका ८० जना विद्यार्थीलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिई ४ किसिमका प्रश्नावली दिएर प्राप्त सामग्रीलाई व्याख्या तथा विश्लेषण र तथ्याङ्कीय तुलना

समेत गरी नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीबीचमा पाइने भिन्नता समेत पत्ता लगाइएको छ ।

७. अम्बिका सापकोटा 'बेलबासे' द्वारा "कक्षा सात पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण" (२०५५) शीर्षकमा शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको पाइन्छ । प्रस्तुत शोधपत्रको मुख्य उद्देश्य कक्षा सात उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोगमा गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटि पहिल्याउने र त्रुटिहरूलाई वर्गीकरण गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको देखिन्छ । उक्त अध्ययनका लागि काठमाडौं जिल्लाका साधारण र निजी दुई, दुईवटा गरी जम्मा चारवटा विद्यालयका १५/१५ जना विद्यार्थी प्रतिनिधि लिई श्रुतिलेखन र स्वतन्त्र लेखन विधि अपनाइएको देखिन्छ । उक्त लेखनमा गरेका त्रुटिहरूलाई आधार मानी वर्णन, विश्लेषण तथा व्याख्या गरी निष्कर्ष निकालिएको देखिन्छ ।

उपयुक्त अध्ययनहरू यस अध्ययनका आंशिक आधारहरू मात्र भएका, धेरैजसो चाहिँ वर्णविन्यासमा केन्द्रित भएका र लेखाइ सीपमा देखिएका त्रुटिहरूको क्षमता अन्य कसैले पनि विस्तृत रूपमा अध्ययन गरेको पाइएन । त्यसो हुनाले यो अध्ययन भाषिक सीपका त्रुटिअन्तर्गत निबन्ध लेखनमा हुने वर्णविन्यासगत त्रुटिलाई आधार मानी लिखित अभिव्यक्तिको क्षेत्रमा सीमित रहेर गरिएको छ । त्यसैले कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्यासीय त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा केन्द्रित रहेर हालसम्म कसैले पनि अध्ययन अनुसन्धान नगरेको हुँदा यो अध्ययन नै यस क्षेत्रको प्रारम्भिक कार्य हुनेछ ।

१.६ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व

प्रस्तुत शोधकार्यको अध्ययनबाट प्राप्त निष्कर्षले कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा वर्णविन्यासमा गर्नसक्ने सम्भावित त्रुटिको पहिचान गरी त्रुटि निराकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउने भएकाले यस अध्ययनको औचित्य निम्नानुसार रहेको छ :

- (क) थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू पत्ता लगाई उक्त त्रुटिहरूको निराकरण गर्न सहयोग गर्ने,

- (ख) थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा सिकाइअन्तर्गत निबन्ध लेखनकार्य गर्दा गर्ने त्रुटिहरू न्यूनीकरण गर्न र भाषाका सीपको शिक्षणमा बल पुऱ्याउन यस अध्ययनले महत्त्वपूर्ण सहयोग तथा सुझाव प्रदान गर्ने ।
- (ग) थारू भाषाका विद्यार्थीहरूका विभिन्न विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गर्न चाहने शोधार्थीहरूका लागि आधार प्रदान गर्ने,
- (घ) पाठ्यक्रमविद् र पाठ्यपुस्तक निर्मातालाई आंशिक सहयोग पुऱ्याउने ।
- (ङ) भाषाको शुद्धता र त्यसको स्तरीयताका लागि भाषाका वर्णहरूको विन्यास सम्बन्धित ज्ञान दिने ।

१.७ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा

यस शोधकार्यमा निम्नलिखित पक्षको अध्ययन गरिएको छ :

- (क) प्रस्तुत शोधकार्यको क्षेत्र नेपालको पूर्वाञ्चल क्षेत्रमा पर्ने सुनसरी जिल्लाको दक्षिणी क्षेत्र रहेको हुँदा यस जिल्लाका श्री नवदुर्गा मा.वि. रामगञ्ज वेलगछिया १, श्री रामसीता उ.मा.वि. रामगञ्ज वेलगछिया ६, श्री चिमडी मा.वि. चिमडी ४, श्री शाल्पा मा.वि. बुकडहरी पूर्वकुशाहा ४ र श्री सार्वजनिक राष्ट्रिय उ.मा.वि. बेलहा ४ लाई लिइएको छ ।
- (ख) प्रस्तुत अध्ययन थारू मातृभाषी कक्षा १० का विद्यार्थीहरू कक्षा १० को भाषा पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट ह्रस्व-दीर्घ, श/ष/स, य/ए, ब/व, क्ष/छ्य, ऋ/रि, हलन्त/अजन्त, शिरविन्दु/चन्द्रविन्दुका आधारमा निबन्ध लेखनमा देखिएका वर्णविन्यासीय त्रुटिलाई मात्र अध्ययनको सीमाभित्र सीमित गरिएको छ ।
- (ग) प्रत्येक विद्यालयबाट ४/४ जना विद्यार्थीहरू यादृच्छिक नमुना पद्धतिका आधारमा छनौट गरिएको छ ।
- (घ) वर्णविन्यासीय मानकका लागि नेराप्रप्रको शब्दकोशलाई मूल आधार बनाइएको छ ।

१.८ शोध विधि

प्रस्तुत शोधपत्र निम्नअनुसारको शोध विधि प्रयोग गरी तयार गरिएको छ :

(क) नमुना छनोट विधि

यस अध्ययनका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्न नमुनाका रूपमा सुनसरी जिल्लाका रामगन्ज, बेलगछिया, चिमडी, अमाहीबेला, पूर्वकुसाहामा रहेका ५ वटा विद्यालयका २० जना थारू भाषी विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि नमूनाको रूपमा समावेश गराइएको छ ।

(ख) सामग्री सङ्कलन विधिलाई यस प्रकार प्रस्तुत गरिएको छ :

१. प्राथमिक स्रोतको रूपमा थारू भाषी विद्यार्थीहरूलाई निबन्ध लेखन गराएर सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।
२. प्रस्तुत शोधकार्यको द्वितीय सामग्रीअन्तर्गत पत्रपत्रिका, विभिन्न पुस्तकहरू, अप्रकाशित लेख तथा पुस्तकालयीय विधिको अवलम्बन गरिएको छ ।
३. सङ्कलित सामग्रीहरूको विश्लेषणका क्रममा पुस्तकालयीय पद्धति, वर्णनात्मक विधि र विश्लेषणात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ ।
४. आवश्यकतानुसार शोध निर्देशक तथा अन्य विभिन्न विद्वानहरूको रायसमेतका आधारमा निष्कर्ष निकालिएको छ ।

१.९ अध्ययनको रूपरेखा

यो शोधपत्रको रूपरेखा निम्नानुसार रहेको छ :

अध्याय एक	:	शोधको परिचय
अध्याय दुई	:	वर्णविन्यासीय त्रुटिहरूको सैद्धान्तिक परिचय
अध्याय तीन	:	निबन्धमा लेखनमा गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण
अध्याय चार	:	निष्कर्ष तथा सुझाव सन्दर्भसूची परिशिष्ट

अध्याय दुई : वर्णविन्यासीय त्रुटिहरूको सैद्धान्तिक परिचय

२.१ वर्णविन्यासको परिचय

कुनै पनि भाषाका वर्णहरूलाई व्यवस्थित गरेर राख्ने प्रक्रियालाई वर्णविन्यास भनिन्छ (भट्टराई र ज्ञवाली, २०५६ : ९) । यसअन्तर्गत मात्रा लागेका वर्ण तथा वर्णहरूको संयुक्त एवम् मिश्रित आवद्धताका साथै पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी पक्षहरू पर्दछन् । भाषा प्रयोगमा उच्चारण र लेखनमा सबै स्थितिमा समान प्रयोग नहुने हुन्छ । त्यस्तो हुनुमा लिखित भाषाको परम्पराले काम गरेको हुन्छ । त्यसैले स्तरीय लेखनका लागि उचित रूपमा वर्णविन्यासमा विचार पुऱ्याउनु पर्दछ । माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूका लागि पाठ्यक्रमले वर्णविन्याससम्बन्धी विधाअन्तर्गत पाठमा प्रयुक्त शब्दहरूका वर्णविन्यासको उपयुक्त प्रयोग भनी निम्न क्षेत्र तोकेको छ - ह्रस्व-दीर्घ (इ, ई, उ, ऊ, य, ए, ब, व, श, ष, स, ज्ञ, ग्य, ज, ण, न, पदयोग र पदवियोग) ।

वर्णविन्यास लेख्य भाषासँग सम्बन्धित छ । भाषाका कथ्य र लेख्य गरी दुई भेद छन् । बोलचालमा प्रयोग गरिने भाषा ध्वनि चिन्ह (ध्वनि प्रतीक) हरू वर्ण हुन् । समान ध्वनि समूहलाई प्रतिनिधित्व गर्ने भाषाको सबैभन्दा सानो एकाइलाई वर्ण भनिन्छ र यसले शब्दमा रहेर अर्थमा भिन्नता ल्याउँछ (बराल र एटम:२०६१ :१०७) ।

वर्णहरूलाई गल्ती नहुने गरी शब्दमा र चिन्हहरूको उचित प्रयोग गरेर वाक्यलाई लेख्ने कार्यलाई वर्णविन्यास भनिन्छ । व्याकरण र शब्दकोषका नियमअनुसार लेखिने यस कामलाई हिज्जे वा वर्तनी भनिन्छ । यसमा ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी नियम, वर्ण र अक्षरहरूको उचित व्यवस्था, श/ष/स को प्रयोग, खुट्टा काट्ने तथा नकाट्ने, शब्द जोड्ने वा छुट्याउने, तथा लेख्य चिन्हहरूको योजना आदि पर्दछन् ।

२.२ वर्णविन्यासको आवश्यकता र महत्त्व

लेख्यवर्णहरूको रखाइक्रम र भाषाको शुद्धतालाई नै वर्णविन्यास भनिन्छ । वर्णविन्यासका अर्थमा हिज्जे वा वर्तनी शब्दको पनि प्रयोग भएको पाइन्छ (भण्डारी, २०६४ : १९) । जुनसुकै भाषाको वर्णविन्यास त्यस भाषाको लेख्य परम्परासँग सम्बन्धित हुन्छ । जुनसुकै भाषामा लेख्य

रूपको विकास हुँदै गएपछि त्यसको लेखन पद्धतिमा पनि खास परम्परा थपिँदै गएका हुन्छन् । उपयुक्त लेख्यचिन्ह र लिपिहरूको उपयोग गरी स्तरीय लेखन शैली प्राप्त गराउन वर्णविन्यासले सहयोग गर्दछ ।

शिक्षार्थीहरूलाई भाषिक लेखाइ तथा संज्ञानात्मक क्षमताको विकास गराउन र लेखाइमा शुद्धता ल्याउन वर्णविन्यासको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । वर्णहरूलाई क्रमबद्ध मिलाउने, ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी नियमको पालन गर्न वर्णविन्यास शिक्षणको आवश्यकता पर्दछ ।

२.३ वर्णविन्यासका परीक्षणीय पक्षहरू

नेपाल बहुभाषिक मुलुक हो । यहाँ विभिन्न भाषा बोल्ने विद्यार्थीहरू विद्यालय आउँछन् । तिनीहरू विभिन्न सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक पृष्ठभूमि भएका परिवारबाट विद्यालयमा आउने गर्दछन् । बहुभाषिक समाज तथा विभिन्न भाषिक पृष्ठभूमिबाट नेपाली सिक्दै आएका विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषाको वर्णविन्यासमा हुने त्रुटि थाहा पाउन यसको परीक्षण अपरिहार्य छ ।

नेपाली भाषामा वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरू परीक्षणका लागि छनोट गरिने परीक्षणीय पक्ष, परीक्षणीय सीप तथा धारणा अनुरूप हुनु पर्दछ । अनुलेखन, हस्तलेखन, प्रश्नोत्तर लेखन, वस्तु तथा चित्र वर्णन, अनुभव घटना तथा निवेदन लेखन जस्ता पक्षहरू प्रारम्भिक वर्षहरूमा र बुँदा टिपोट, संक्षेपीकरण, विस्तृतीकरणका त्रुटिहरू, अनुच्छेद लेखन, टिप्पणी लेखन आदि उत्तरवर्ती वर्षहरूमा महत्त्वपूर्ण हुन्छन् (अधिकारी, २०६५ : १४६) ।

वर्णविन्यासमा विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको परीक्षण गर्दा शिक्षार्थीहरूलाई त्यस्ता शब्दहरूको मात्र वर्णविन्यास वा हिज्जे सिकाउनु पर्दछ, जुन शब्द शिक्षार्थीहरूले पढिसकेका छन् । शिक्षार्थीहरूले वर्णविन्यास लेखनमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् वा ती त्रुटिका खास खास क्षेत्र के के हुन्, त्यसप्रति शिक्षकले वर्णविन्यास सिकाउँदा उपयुक्त मात्रामा ध्यान दिन सक्नु पर्दछ । पढाइ सकेको पाठबाट विभिन्न किसिमका त्रुटिहरूसँग सम्बन्धित हुने खालका शब्दहरू लिई शिक्षार्थीहरूलाई क्रमिक रूपमा प्रत्येक शब्दको शुद्ध हिज्जे सोध्ने र लेख्न लगाउने । यसरी परीक्षण गर्दा यदि कुनै राम्रो, कुनै सामान्य र कुनै न्यून किसिमको लेखन अथवा बढी वा कम त्रुटि भएमा त्यसले सम्पूर्ण वर्णविन्यास शब्दहरू लेखनलाई प्रभाव पार्ने हुन्छ । त्यसैले वर्णविन्याससम्बन्धी समग्र पक्षहरूको राम्रो प्रयोग हुन आवश्यक देखिन्छ । वर्णविन्याससम्बन्धी सम्पूर्ण परीक्षणबाट

मात्र विद्यार्थीको वर्णविन्यासमा हुने त्रुटिहरूको पहिचान गर्न र वास्तविक जानकारी पाउन सकिन्छ (ढकाल, २०६२ : २७२) ।

२.४ परीक्षणीय विधि र साधन

वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको परीक्षण गर्दा विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको स्तर र क्षमताअनुसार उनीहरूको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा भएका वर्णविन्याससम्बन्धी शब्दहरू सर्वप्रथम श्रुतिलेखन गर्न लगाइन्छ, त्यसपछि अनुलेखन लेखन लगाइन्छ र त्यसपछि अनुलेखन लेखन लगाइन्छ र वर्णविन्यासका त्रुटिहरूलाई बुँदागत रूपमा अङ्क मापनद्वारा परीक्षण गरी सरलताका साथ अभिलेख राख्न, जाँचसूची, श्रेणीमापनजस्ता साधनको प्रयोग गरिन्छ (शर्मा र पौडेल, २०६०) । भाषिक परीक्षणका लागि सोधिने विषयगत प्रश्नहरू अभिव्यक्तिगत, सीपपरक र विषयवस्तुको ज्ञानपरक हुने र भाषिक परीक्षणमा अभिव्यक्ति सीपलाई महत्त्व दिए तापनि शब्दमा शुद्धता, व्याकरणात्मक धारणा, ह्रस्व दीर्घ र वर्णविन्याससँग सम्बन्धित पक्षलाई पनि ध्यान दिनु पर्दछ । त्यसैले यहाँ वर्णविन्यासमा हुने त्रुटिसम्बन्धी परीक्षणका लागि निम्नलिखित प्रमुख परीक्षणीय पक्षहरूमा वर्णविन्यास अन्तर्गत ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी नियम, बर व को प्रयोग, श, ष, स को प्रयोग, पञ्चम वर्णको प्रयोग, शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोग र पदयोग र पदवियोग आदि कुराहरूलाई परीक्षणीय पक्षका रूपमा लिएर परीक्षण गरिएको छ ।

२.५ ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी नियम

ह्रस्व र दीर्घ दुई थरी मात्राको प्रयोग वर्णहरूका रूपमा भएको माध्यमिक तहअन्तर्गत कक्षा १० का विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा सबैभन्दा बढि गल्ती गर्ने ठाउँ ह्रस्वदीर्घ नै हो । भ्रन् दोश्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा बोल्ने (कक्षा १० का) थारु भाषी विद्यार्थीहरूमा त गल्तीको मात्रा अधिक देखिन्छ । विद्यार्थीहरूमा लेखन कार्यमा सबभन्दा बढि त्यस्तो ठाउँमा त्रुटि गर्दछन् , जहाँ मौखिक भाषाको रूपभन्दा लिखित रूपमा बढि भिन्नता देखिन्छ । उनीहरूले प्रयोग गर्ने भाषामा मुख्यतया शब्दको आदि , मध्य र अन्त्य भागमा तालमेल नमिलेको देखिन्छ ।

नेपाली भाषामा ह्रस्व र दीर्घ दुई थरी मात्राको प्रयोग वर्णहरूका रूपमा भएको पाइन्छ । उच्चारणका क्रममा लघु र दीर्घ रूपमा उच्चारण हुनका साथै ती मात्रामा प्रयोग भएपछि बनेका शब्दहरूमा पनि अर्थगत फरक पर्न जान्छ । ह्रस्व, दीर्घका चिन्हगत तालिकालाई यसरी देखाउन सकिन्छ :

तालिका नं. १

किसिम	ह्रस्व		दीर्घ	
उच्चारण संकेत	ि/इ	ु/उ	ी/ई	ू/ऊ
	कि	कु	की	कू
	चि	चु	ची	चू
	टि	टु	टी	टू
	ति	तु	ती	तू
	पि	पु	पी	पू

२.५.१ ह्रस्वसम्बन्धी नियम

२.५.१.१ शब्दादिमा ह्रस्व

तद्भव र आगन्तुक नाम, सबै व्युत्पन्न शब्दहरू, सबै धातु/क्रियापदहरू, सबै अव्ययहरू, सर्वनाम, अनुकरणात्मक शब्दहरूको शब्दादिमा ह्रस्व हुन्छ ।

२.५.१.२ शब्दमध्यमा ह्रस्व

मूल नाम, विशेषण, समापक र असमापक क्रिया, अव्यय, व्युत्पन्न शब्दहरूको शब्दमध्यमा ह्रस्व हुन्छ ।

२.५.१.३ शब्दान्तमा ह्रस्व

पुलिङ्ग नाम, उकारान्त निर्जीव नाम, अव्यय, प्रत्यय लागेका शब्द, र तत्सम् शब्दको अन्त्यमा ह्रस्व हुन्छ (भण्डारी, २०६४ : २०-२१) ।

२.५.२ दीर्घसम्बन्धी नियम

२.५.२.१ शब्दादिमा दीर्घ

केही संख्यावाचक शब्द, व्यञ्जन लोप भएका विशेषण शब्द, र केही तत्सम् शब्दको शब्दादिमा दीर्घ हुन्छ ।

२.५.२.२ शब्दमध्यमा दीर्घ

संख्यावाचक शब्द, इच्छार्थक क्रियापदहरू, ईय, ईन, अनीय, तीय, प्रत्यय लागेका शब्द र केही तत्सम् शब्दहरूको मध्यमा दीर्घ हुन्छ ।

२.५.२.३ शब्दान्तमा दीर्घ

स्त्रीलिङ्गी शब्द, सबै संख्यावाचक शब्द, सबै क्रियापद, एर अर्थ दिने अव्यय, विशेषण शब्द, जाति, पेशा, थर, शब्दहरू, भाषा, ठाउँ, नदी बुझाउने शब्द, विशेषणबाट बनेका भाववाची नाम, स्नेहवाची नाम, जस्ता शब्दका अन्त्यमा दीर्घ हुन्छ (भण्डारी, २०६४ : २१-२२) ।

२.६ 'ब', 'व' र 'ओ' को प्रयोग

'ब' उच्चारण हुने सबै तद्भव र आगन्तुक शब्दहरू तथा धातु र क्रियापदहरू, केही अव्यय शब्दहरू एवम् बे, बद, बि, उपसर्ग लागेका शब्दहरूका साथै 'म' पछि आउने 'ब' को प्रयोग हुन्छ ।

नेपाली 'व' उच्चारण हुने शब्द, वान, वन, वति, विद, मा टुङ्गिने शब्द एवम् 'व्य' आएका शब्द, प्रत्यय लागेका शब्दका साथै सम् उपसर्ग पछि 'व' र केही 'ब' उच्चारण भएर पनि पछि 'व' लेखिने शब्द 'व' लेखिन्छ ।

'ब' र 'व' सम्बन्धी नेपालीमा धेरै भए पनि केही तद्भव र आगन्तुक शब्द, केही क्रियापद, केही तत्सम् शब्दहरूमा भने 'ओ' नै लेख्ने चलन छ (बराल र एटम, २०५९ : १४-१५)

।

२.७ 'ए' 'य' र 'ये' को प्रयोग

२.७.१ 'ए' को प्रयोग

'ए' बाट बनेका शब्द, इच्छार्थक क्रियापद, भूतकालिक क्रियापद तथा 'एर' र 'एको' प्रत्यय लागेका कृदन्त शब्द एवम् केही तत्सम् शब्दमा 'ए' को प्रयोग गरिन्छ ।

२.७.२ 'य' को प्रयोग

'य' बाट बनेका सर्वनाम, भूतकालिक क्रिया, व्युत्पन्न शब्द, केही आगन्तुक शब्द र केही तत्सम शब्दमा 'य' को प्रयोग गरिन्छ ।

२.७.३ 'ये' को प्रयोग

केही शब्द जस्तै अन्त्येष्टि, ज्येष्ठ, ध्येय, प्रत्येक, आदिमा मात्र 'ये' को प्रयोग गरिन्छ (बराल र एटम, २०५९ : १५-१६) ।

२.८ 'ऋ' र 'रि' को प्रयोग

२.८.१ 'ऋ' को प्रयोग

तत्सम शब्दमा मात्र 'ऋ' को प्रयोग हुन्छ ।

२.८.२ 'रि' को प्रयोग

तद्भव र आगन्तुक शब्दमा 'रि' को प्रयोग गरिनुका साथै केही तत्सम् शब्दमा रिपु, रिक्त जस्ता शब्दमा 'रि' को प्रयोग गरिन्छ (बराल र एटम, २०५९ : १६) ।

२.९ 'क्ष' , 'क्षे'/'क्ष्ये' र ' छे' को प्रयोग

२.९.१ 'क्ष' 'क्षे'/'क्ष्ये' को प्रयोग तत्सम शब्दमा हुन्छ ।

२.९.२ 'छे' को प्रयोग तद्भव र आगन्तुक शब्दमा गरिन्छ ।

२.१० 'श', 'ष' र 'स' को प्रयोग

२.१०.१ 'श' को प्रयोग

विसर्गभन्दा पहिले 'ध', 'च' र 'ल' वर्णको अगाडि एवम् 'श' भन्दा अगाडि तथा 'स' र 'ष' भन्दा अगाडि र केही तत्सम् शब्दहरूमा 'श' को प्रयोग हुन्छ ।

२.१०.२ 'ष' को प्रयोग

स्वर वर्णको लगत्तै पछाडि 'षट्' जोडिएर बनेका शब्द तथा क, ट, ठ, ढ, ण का अधिलिटर र केही तत्सम् शब्दमा 'ष' को प्रयोग गरिन्छ ।

२.१०.३ 'स' को प्रयोग

सबै तद्भव र आगन्तुक शब्द तथा 'स', 'सत्', 'सह', 'सु', र 'सम्' उपसर्ग लागेका शब्द एवम् अगाडि 'स्व', 'स्वयम्' आउने शब्द र केही तत्सम् शब्दमा 'स' को प्रयोग गरिन्छ (बराल र एटम, २०५९ : १७) ।

२.११ 'ग्या', 'ग्यँ' / 'ज्ञ' को प्रयोग

'ज्ञ' को प्रयोग तत्सम् शब्दमा हुन्छ भने 'ग्या/ग्यँ' को प्रयोग तद्भव र आगन्तुक शब्दमा गरिन्छ ।

२.१२ 'हलन्त' र अजन्तको प्रयोग

२.१२.१ 'हलन्त' को प्रयोग

'हल्' को शाब्दिक अर्थ व्यन्जन वर्ण र त्यसपछि जोडिएको 'अन्त्य' प्रत्ययको अर्थ पछाडि भएकोले शब्दको अन्त्यमा आउने व्यन्जन नै 'हलन्त' हो । शब्दको अन्त्यमा स्वर नभएको शब्दको खुट्टा काट्नुलाई 'हलन्त' भनिन्छ । उच्चारणमा हलन्त गरिने क्रियापद, केही अव्यय तथा 'वान्', 'मान्' अन्त्यमा आउने शब्द र केही शब्दहरूको हलन्त गरिन्छ ।

२.१२.२ 'अजन्त' को प्रयोग

शब्दको अन्त्यमा स्वर वर्ण हुने शब्दलाई अजन्त भनिन्छ । अच् +अन्त्य बाट अजन्त बन्ने भएकोले शब्दको अन्त्यमा स्वर वर्ण आउँदा हलन्त हुँदैन ।

नाम, सर्वनाम, विशेषण, अव्ययको उच्चारणमा हलन्त भए पनि खुट्टा काटिदैन । साथै अनुकरणात्मक शब्दको उच्चारण गर्दा हलन्त भए पनि खुट्टा काटिदैन ।

२.१३ चन्द्रबिन्दु (¨) र शिरबिन्दु (´) को प्रयोग

चन्द्रबिन्दु (¨) ले नाके ध्वनिलाई जनाउँछ भने शिरबिन्दुले पञ्चम् वर्ण (ङ,ञ,ण,न,म) लाई बुझाउँछ ।

२.१३.१ प्रथम पुरुषको क्रियापद, धातुसँग द, दा, दै जोडिदा त्यस भन्दा अगाडि तथा दुईओटा स्वरको अन्त्यमा हुने धातुमा 'थ' वा 'छ' का रूपमा जोडिए तीभन्दा अगाडि स्वरमा (देखाउथ्यो ,पाउँछन्) चन्द्रबिन्दुको प्रयोग गरिन्छ ।

२.१३.२ पञ्चम वर्णहरूको उच्चारण हुने तत्सम शब्दको स्थानमा शिरबिन्दु हुन्छ ।

२.१३.३ नेपाली तद्भव र आगन्तुक शब्दमा भने उच्चारण भएअनुसारको वर्ण नै प्रयोग गरिन्छ, त्यस अवस्थामा शिरबिन्दुको प्रयोग हुँदैन ।

२.१४ पदयोग र पदवियोग

शब्दलाई जोडेर लेखिने प्रक्रियालाई पदयोग र शब्दहरूलाई छुट्याएर लेखिने प्रक्रियालाई पदवियोग भनिन्छ ।

२.१४.१ पदयोग हुने अवस्था

विभक्ति, उपसर्ग, प्रत्यय तथा नामयोगी शब्दहरू, समास भएर बनेका शब्दहरू, संयुक्त क्रियापद, अकरण बनाउने 'न' र केही अव्यय शब्दहरू पदयोग हुन्छन् ।

२.१४.२ पदवियोग हुने अवस्था

वाक्यका प्रत्येक शब्दहरू, विभक्तिभन्दा पछि आउने वा नामयोगी, निपातहरू, विभाजक 'न' साथै संयुक्त क्रियाका बीचमा निपात आएमा र क्रियापदले अपूर्ण एवम् पूर्ण पक्ष जनाउँदा पदहरू वियोग हुन्छन् (भण्डारी, २०६४ : २५-२७) ।

२.१५ त्रुटि विश्लेषणको परिचय

२.१५.१ परिचय

भाषा शिक्षणका परिप्रेक्षमा 'त्रुटिविश्लेषण' एक नवीन पद्धति हो । यसको महत्त्व भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा सन् १९७० को दशकदेखि बढ्न थालेको लेखिन्छ । भाषा सिकाइ एउटा कठिन कार्य हो । जुनसुकै भाषा सिक्दा जो कोहीले पनि धेरथोर त्रुटि गर्ने गर्दछन् । भाषामनोविज्ञानको वर्तमान खोजअनुसार भाषा सिक्दा गरिने त्रुटिलाई स्वभाविक क्रियाकलापको रूपमा लिने गरिन्छ । (अधिकारी, २०५३ : १०४)

भाषा सिकाइका क्रममा शिक्षार्थीले गर्ने त्रुटिहरू र तिनको कारणको अध्ययन विश्लेषण गर्ने पद्धतिलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ । त्रुटिविश्लेषण मूलतः भाषिक ज्ञान, दोस्रो भाषा सिकाइ प्रक्रियामा देखा पर्ने सार्वभौम समस्याहरू पत्ता लगाई भाषा सिकाइलाई सहज र सवल बनाउने उद्देश्यले गरिन्छ । यो पद्धति भाषा सिकाइका क्रममा हुन सक्ने सामान्य एवम् विशिष्ट खालका त्रुटिहरूको प्रकृति, त्रुटिको स्रोत र तिनको वर्गीकरणसँग सम्बन्धित छ । भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीले थुप्रै प्रकृतिका त्रुटि गर्दछ । त्रुटि समभाषिक र विषमभाषिक जुन पनि हुन सक्छन् । विभिन्न खालका भाषिक पृष्ठभूमि भएका वक्ताहरूले नेपाली भाषा सिक्दा गर्ने त्रुटिमा निकै भिन्नता हुन्छ । त्रुटि मानक नेपाली सिक्दा गरिने जेजस्ता भए पनि भाषा सिकाइमा स्वभाविक मानिन्छ । (पौडेल, २०६४ : २२०)

हाम्रो देश बहुभाषिक देश हो । हरेक समाजमा विभिन्न भाषिक बोलीका मानिसहरू हुन्छन् । सम्पर्कका लागि अन्य भाषिक निकटता बढाउनको लागि जोसुकैले पनि नेपाली भाषा सिक्नु अपरिहार्य छ । भाषाका कथ्य र लेख्य दुई रूप हुन्छन् । कथ्य भाषा बोलचालको सहज भाषा हो भने लेख्य भाषा पछि विकसित रूप हो । कथ्य भाषामा केकस्ता त्रुटिहरू देखिए भन्ने कुरा स्पष्ट हुन सक्दैन । लेख्य भाषाको प्रयोगमा मात्र भाषिक केकस्ता त्रुटिहरू छन् भनेर केलाउन सकिन्छ ।

२.१५.२ त्रुटिको वर्गीकरण र प्रकृति

त्रुटिहरू धेरै किसिमका हुन्छन् । कुनै पनि विद्यार्थीले एकै किसिमको त्रुटि मात्र गर्दैनन् । विभिन्न व्यक्तिले भाषा सिक्ने क्रममा विविध किसिमका त्रुटिहरू गर्दछन् । त्रुटिको प्रकृतिलाई हेरी त्रुटिका वर्गीकरण विभिन्न आधारमा गर्न सकिन्छ ।

२.१५.२.१ विकासशीलता

एस.पिट.कर्डरका अनुसार विकासशीलताका आधारमा त्रुटिलाई तीन भागमा बाँडिएको छ (अधिकारी, २०६२ : २७१)

२.१५.२.१.१ अव्यवस्थित त्रुटि

भाषा शिक्षणका क्रममा कुनै पनि विद्यार्थीले दोस्रो भाषा सिक्दा गर्ने प्रारम्भिक त्रुटिलाई अव्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । यस्ता त्रुटि लक्ष्य भाषा सिक्ने क्रममा राम्रो अभ्यास नपुगेको अवस्थाको संकेत गर्दछ ।

२.१५.२.१.२ व्यवस्थित त्रुटि

शैक्षणिक दृष्टिले केही महत्त्वपूर्ण मानिने नियमित प्रकृतिको त्रुटिलाई व्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । अन्तर भाषा अवस्थामा हुने यस्ता त्रुटिहरूले शिक्षार्थीहरूको सिकाइको संक्रमण अवस्थालाई दर्शाउँछ । सचेत भएर प्रयोग गर्दा पनि आफैँ सुधारन नसकिने यी त्रुटिहरूले नै शिक्षार्थीको खास अन्तरभाषिक अवस्थाको संकेत गर्दछन् ।

२.१५.२.१.३ उत्तरव्यवस्थित त्रुटि

भाषिक प्रयोगको रङ्काइ वा चिप्लाइबाट हुने असावधानीगत त्रुटिलाई उत्तरव्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । भाषिक सिकाइमा अवरोध आई व्यावहारिक कारणबाट अपेक्षित वातावरणभन्दा पर पुगेर भाषा सिकाइको पूर्ण उपयोग गर्न नसक्ने स्थितिमा पुगेपछि यस्ता त्रुटिहरू देखिन सक्छन् । यस्ता त्रुटिलाई सावधानीबाट निराकरण गर्न सकिन्छ ।

२.१५.२.२ भाषाकोटि

त्रुटिहरूलाई भाषाका कोटि वा तहका आधारमा पनि विभाजित गर्न सकिन्छ । यस्ता त्रुटिलाई उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत, व्याकरणगत, (रूपगत, वाक्यगत, वाक्यान्तरणगत), अर्थतात्विक, एवम् शब्दभण्डारगत, शैलीगत तथा प्रकृतिमा देखाउन सकिन्छ । (अधिकारी, २०६२ : १४७)

२.१५.२.३ स्रोत

विद्यार्थीले भाषाका कुन स्रोतबाट त्रुटि गरेको हो सो आधारमा भाषान्तरिक र अन्तरभाषिक गरी दुई प्रकारका त्रुटि हुने गर्दछन् ।

२.१५.२.४ गम्भीरता

अर्थघातक र अर्थअघातक गरी गम्भीरताका आधारमा त्रुटिलाई दुई प्रकारमा वर्गीकरण गरिएको छ ।

२.१५.२.५ व्यापकता

व्यापकताका आधारमा त्रुटिहरू व्यापक र आंशिक गरी दुई प्रकारका हुन्छन् ।

२.१५.२.६ स्वरूप

त्रुटिहरूलाई बाह्य रूपाकारका आधारमा पनि विभाजित गर्न सकिन्छ । कुनै त्रुटि लोपजनित हुन्छन् भने कुनै थपोट, छनोट वा क्रमव्यतिक्रमजनित हुन्छन् । खास किसिमका त्रुटिहरूको वर्णनमा यिनको पनि उपयोगिता हुन्छ ।

२.१५.२.७ अनौचित्य

व्याकरणात्मक दृष्टिले भए पनि सन्दर्भानुरूप उपयुक्त नभएको प्रयोगलाई त्रुटि भन्न सकिन्छ । विशेषतः शैलीविशेषणसँग सम्बद्ध त्रुटिहरू यसअन्तर्गत आउँछन् तर व्याकरणात्मक

दृष्टिले बेठिक भए पनि सन्दर्भअनुरूप छ भने त्यस्तालाई त्रुटि भनी व्याख्या गर्न नमिल्ने देखिन्छ ।

२.१५.३ त्रुटिविश्लेषणका पद्धति र प्रक्रिया

त्रुटिविश्लेषणका निश्चित पद्धति र प्रक्रिया हुन्छन् । ती सबै प्रक्रियाहरू पूरा गरेर मात्र त्रुटिविश्लेषण सम्पन्न हुन्छ । यसका लागि दुई किसिमका पद्धतिहरू अँगाल्न सकिन्छ :

अ. पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति

आ. पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति

सर्वप्रथम शिक्षार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरू केकस्ता भाषा व्याकरणगत कोटिअन्तर्गत हुन सक्छन् भनेर तिनको प्रकृति र प्रकार पहिले नै अनुमान गरिने त्रुटिलाई पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति भनिन्छ (ढुङ्गेल र दाहाल, २०६० : १९६) । शिक्षार्थीहरूले बोलेका वा लेखेका खास अभिव्यक्तिहरू संकलन गरी तिनको अध्ययन गरेर प्राप्त भएका त्रुटिहरूलाई उक्त पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धतिको उपयोग गरी विश्लेषण गर्नु पर्दछ ।

पश्चनिर्धारित कोटि पद्धतिमा चाँहि सर्वप्रथम शिक्षार्थीहरूले बोलेका वा लेखेका खास अभिव्यक्तिहरू संकलन गरी तिनको अध्ययन गरेर मात्र त्रुटिहरूको पहिचान गर्ने गरिन्छ र त्यसको आधारमा त्रुटिहरूको वर्गीकरण समेत गर्न सकिन्छ (ढुङ्गेल र दाहाल, २०६० : १९६) ।

माथिका दुईमध्ये जुनसुकै पद्धति अपनाए पनि त्रुटिहरूको अध्ययन विश्लेषण गर्दा त्रुटिको पहिचान, त्रुटिको वर्गीकरण, त्रुटिको वर्णन र त्रुटिको निराकरण जस्ता चरणहरू अपनाउनु पर्दछ (अधिकारी, २०६२ : १४९)

२.१५.३.१ त्रुटिको पहिचान

विद्यार्थीहरूले प्रयोग गरेका मौखिक वा लिखित अभिव्यक्तिहरूको अध्ययन गरी तिनमा देखिएका के कस्ता प्रयोगगत गल्तीहरू हुन सक्छन् तिनको सर्वप्रथम पहिचान गर्नु पर्दछ । कुनै पनि गल्ती वास्तवमा त्रुटि हो वा होइन भन्नका लागि एक वा विभिन्न विद्यार्थीहरूका अभिव्यक्तिहरूमा उस्तै रूपमा आवृत्त भएको छ वा छैन सो पनि हेर्नु पर्दछ । विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गर्ने क्रममा सम्भाव्य गल्ती प्रयोगहरू असावधानीगत मात्र हुन् कि तिनमा के कति नियमितता छ आदि विभिन्न कुरामा विचार पुऱ्याई टिपोट गर्नु पर्दछ ।

२.१५.३.२ त्रुटिको वर्गीकरण

त्रुटिको पहिचान गरिसकेपछि त्रुटिहरू कस्ता कस्ता प्रकृतिका छन् भनेर वर्गीकरण गर्नु पर्दछ । त्रुटिहरूको वर्गीकरणका लागि विभिन्न भाषिक एकाइ, सिकाइ प्रक्रिया, विकासशीलता, भाषाकोटी, स्रोत, गम्भीरता, व्यापकता आदिको आधार लिनु पर्दछ ।

२.१५.३.३ त्रुटिको वर्णन

त्रुटिको वर्गीकरण पश्चात त्रुटिको व्याख्या तथा विश्लेषण गर्नुपर्दछ । त्रुटि किन व्यवस्थित हुन्छन् ? त्यस्ता त्रुटि विद्यार्थीहरूका अभिव्यक्तिमा देखिने कारण के हुन् ? आदि जस्ता कुराहरूको खोजपूर्ण व्याख्या तथा विश्लेषण आवश्यक हुन्छ । त्रुटि विश्लेषणमा विद्यार्थीले प्रयोग गरेको भाषाबाट सम्भावित त्रुटिहरूको कमजोरीका कारणहरू मातृभाषा र लक्ष्यभाषा दुबैबाट खोजिन्छ । कतिपय त्रुटिहरू पूर्वज्ञान, शब्दहरू तथा व्याकरणहरूबाट जे जसरी अर्थप्रकट गर्ने प्रयासमा आधारित हुन्छन् तर व्याख्या तथा विश्लेषणमा उपयुक्त नहुन सक्छन् ।

२.१५.३.४ त्रुटिको निराकरण

त्रुटिको व्याख्या तथा विश्लेषण पश्चात विद्यार्थीहरूमा देखा पर्ने त्रुटिहरूको निराकरण गर्नु पर्दछ । निराकरण त्रुटि विश्लेषणको मुख्य अङ्ग होइन तर उक्त विश्लेषणको खास लक्ष्य चाहिँ सिकारूमा निहित त्रुटिहरूको निराकरण गर्नु हो ।

अध्याय तीन : निबन्ध लेखनमा गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण

३.१ तथ्याङ्क प्राप्तिको व्याख्या तथा विश्लेषणको परिचय

भाषा विचार विनिमयको साधन हो । भाषा आदानात्मक र प्रदानात्मक दुवै किसिमले व्यक्त हुने भएकाले दोहोरो प्रक्रिया पूरा गर्न भाषाका कथ्य र लेख्य रूप देखा पर्दछन् । भाषाका यी दुई रूपमध्ये लेख्य रूप पाठ्य रूपमा प्रयोग भएको देखिन्छ । श्रव्य रूपमा रहेका उचार्य वाक् ध्वनिलाई लिपिगत गरी ध्वनिको प्रतीकको रूपमा लिपि चिन्हलाई उभ्याइएको छ । वर्णहरूको सिलसिलाबद्ध रखाइबाट निर्मित शब्दहरूको अर्थ स्पष्ट आउनुलाई वर्णविन्यास भनिन्छ ।

भाषाको सबैभन्दा पहिलो एकाइ वर्ण भएकोले वर्णको शुद्धता बिना शब्द, पद वा वाक्य स्तरमा शुद्ध खोज्नु असम्भव हुन्छ । जेसुकै तहमा भए पनि विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी त्यस्ता ठाउँमा त्रुटि गर्दछन् जहाँ मौखिक भाषा र लिखित भाषाको बीचमा फरक हुन्छ । माध्यमिक तह कक्षा १० भनेको उच्च शिक्षाको लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने कक्षा हो । यस कक्षामा अध्ययन गर्ने दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा बोल्ने थारु भाषी समाजकै बाहुल्यतामा हुर्केका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन क्षमतालाई हेर्दा वर्णविन्यासका विभिन्न ठाउँमा जस्तै : ह्रस्व/दीर्घ, हलन्त/अजन्त, श/ष/स, ब/व, ए/य/ये, चन्द्रबिन्दु (¨)/शिरबिन्दु (´), पदयोग/पदवियोग आदि ठाउँमा त्रुटि भएको देखिन्छ । थारु भाषी विद्यार्थीहरूले पनि शब्दको आदि, मध्य र अन्त्यमा ह्रस्वदीर्घ सम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइयो । ‘श’ लेख्ने ठाउँमा ‘स’ वा एक किसिमको स/श/ष लेख्ने ठाउँमा अर्को किसिमको श/ष/स लेखेर समस्या जटिल बनेको अध्ययनले देखाएको छ ।

कक्षा १० अध्ययनरत थारु भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको निबन्ध लेखनका क्रममा वर्णविन्यासमा गरेका त्रुटिलाई ह्रस्व दीर्घ, श/ष/स, य/ए, ये/ऐ, ब,/व, ज्ञ/ग्यँ, हलन्त/अजन्त पदयोग/पदवियोग तथा लेख्यचिन्हमा क्रमशः अध्ययन गर्ने कार्य गरिएको छ । उक्त कार्यलाई तल विभिन्न शीर्षकमा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.२ ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू

थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको प्रयोग गर्दा ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू प्रशस्त मात्रामा गर्ने गर्दछन् । विद्यार्थीको लेखन अभिव्यक्ति क्षमता पहिल्याउने क्रममा कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा स्वतन्त्र निबन्ध लेखनसम्बन्धी लिएको वर्णविन्यासको जाँचमा ह्रस्व लेखनेमा दीर्घ र दीर्घ लेखने ठाउँमा ह्रस्व लेखेको पाइयो । उनीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा प्रयोग गरेका भाषामा देखिएका त्रुटिहरूमा शब्दको आदि मध्य र अन्त्यमा विभिन्न शब्दहरूमा ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू देखिएका छन् । उनीहरूले गरेका त्रुटिलाई क्रमशः तल तालिकाद्वारा विश्लेषण गरिएको छ ।

३.२.१ शब्दादिमा गरेका त्रुटिहरू

विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा शब्दका सुरुमा ह्रस्व लेख्ने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गल्ती गरेको देखिन्छ । शब्दको प्रयोग गर्दा नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया र अव्यय शब्दमा सुरुमा ह्रस्व लेख्नुपर्नेमा दीर्घ र दीर्घ लेख्नुपर्नेमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको पाइयो ।

३.२.१.१ नाम वर्गका शब्दादिमा गरेका त्रुटि

कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा ह्रस्व र दीर्घ दुबैथरि वर्णविन्यासमा गल्ती गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले ह्रस्व लेख्ने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गरेका त्रुटिहरू निम्न तालिकामा देखाइएको छ ।

तालिका नं. २

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
कीताब	४०	किताब	६०	साथि	३०	साथी	७०
वीद्यार्थी	५०	विद्यार्थी	५०	भुगोल	८०	भूगोल	२०
रीन	३०	रिन	७०	जिवन	९०	जीवन	१०
पीता	४०	पिता	६०	इश्वर	३०	ईश्वर	७०
कीसान	६०	किसान	४०	किर्ति	९०	कीर्ति	१०
औषत मध्यमान	४४		५६		६४		३६

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा नाम वर्गका शब्दका शब्दादिमा विद्यार्थीहरूले ह्रस्व लेखनुपर्ने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर प्रशस्त मात्रामा त्रुटि गरेको देखिन्छ । विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई हेर्दा 'जीवन' र 'कीर्ति' शब्दहरू ९० प्रतिशत विद्यार्थीले गल्ती गरेका छन् । विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा गरेका त्रुटिलाई औषत मध्यमानका रूपमा हेर्दा ह्रस्वमा ४४ प्रतिशत र दीर्घमा ६४ प्रतिशत त्रुटि पाइयो । यस तथ्यको आधारमा विद्यार्थीहरूले शब्दादिमा ह्रस्वमा भन्दा दीर्घ लेखनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

३.२.१.२ सर्वनाम वर्गका शब्दादिमा गरेका त्रुटि

कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा सर्वनाम वर्गका शब्दमा पनि ह्रस्व र दीर्घमा नै त्रुटि गरेको पाइयो । विद्यार्थीले गरेको सर्वनामको शब्दादिमा देखा परेका ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी त्रुटिलाई तालिकामा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ३

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
तीमि	५५	तिमी	४५	उ	७५	ऊ	२५
यीनि	४०	यिनी	६०	यि	८०	यी	२०
ऊनी	३५	उनी	६५	ति	७०	ती	३०
जून	४५	जुन	५५				
तीनि	३०	तिनी	७०				
औषत मध्यमान	४१		५९		७५		२५

माथिको तालिकाका आधारमा ह्रस्व लेख्नु पर्ने वर्ण दीर्घ र दीर्घ लेख्नुपर्ने वर्णलाई ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको पाइन्छ । शब्दको सुरुमा ह्रस्व लेख्नुपर्ने सर्वनामलाई भन्दा दीर्घ लेख्नुपर्ने सर्वनाम बढीमात्रामा गल्ती गरेको देखिन्छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेख्दा ४१ प्रतिशतले सर्वनाम वर्गका शब्दादिमा ह्रस्व लेख्नुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेर त्रुटि गरेका छन् भने ५९ प्रतिशतले शुद्धसँग लेखेका छन् । ७५ प्रतिशत विद्यार्थीले दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गल्ती गरेका छन् । सर्वनाम

वर्गका शब्दको सुरुमा ह्रस्व लेखिने वर्णभन्दा दीर्घ लेखिने वर्णमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

३.२.१.३ विशेषण वर्गका शब्दादिमा गरेका त्रुटि

विशेषण शब्दहरूलाई अध्ययन गर्दा थारूभाषी विद्यार्थीले ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी शब्दादिमा गरेका त्रुटिलाई निम्नानुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
सीपालु	३३	सिपालु	६७	ठुलो	६०	ठूलो	४०
वीशाल	४०	विशाल	६०	मिठो	७७	मीठो	२३
जीज्ञासु	२७	जिज्ञासु	७३	दूब्लो	४०	दुब्लो	६०
सीकिस्त	३०	सिकिस्त	७०	मीहिनेती	३३	मिहिनेती	६७
औषत मध्यमान	३३		६७		५३		४७

माथिको तालिका अनुसार विशेषण शब्दको शब्दादिमा निबन्ध लेखनका क्रममा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी प्रशस्त त्रुटि गरेको पाइयो । ह्रस्व र दीर्घ लेखेर त्रुटि गर्ने विद्यार्थीहरूमध्ये ३३ प्रतिशतले विशेषण शब्दको सुरुमा ह्रस्व लेखनुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेको पाइयो भने ६७ प्रतिशतले ठीक लेखेको देखिन्छ । विशेषण वर्गका शब्दादिमा दीर्घ लेखिनेमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गर्नेहरूमध्ये औषत ५३ प्रतिशतले गल्ती लेखेको र ४७ प्रतिशतले ठीक लेखेको देखिन्छ । समग्रमा विशेषण वर्गका शब्दको सुरुमा दीर्घ लेखनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गल्ती गर्नेको सङ्ख्या गणितीय रूपमा हेर्दा बढी देखिन्छ ।

३.२.१.४ क्रिया वर्गका शब्दादिमा गरेका त्रुटि

कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा क्रिया वर्गका शब्दमा पनि ह्रस्व र दीर्घमा त्रुटि गर्ने गरेको पाइयो । विद्यार्थीले क्रियाको शब्दादिमा गरेका ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी त्रुटिलाई तालिकामा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ५

क्रियापद			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
हून्छन्	२०	हुन्छन्	८०
थीए	२५	थिए	७५
बीग्रियो	३०	बिग्रियो	७०
हून्	१०	हुन्	९०
औषत मध्यमान	२१		७९

नेपाली भाषाको व्याकरणको नियमानुसार क्रियापदको शब्दादिमा दीर्घ भएका शब्द लेखिदैनन् । सबै क्रियापदका सुरुमा ह्रस्व लेखिने शब्द पनि विद्यार्थीहरूले नबुझिकन दीर्घ लेखेर गल्ती गरेको देखिन्छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेख्ने क्रममा ह्रस्व लेखनुपर्ने क्रियापदलाई दीर्घ लेखेर २१ प्रतिशतले त्रुटि गरेको देखिन्छ । औषतमा त्रुटि गर्ने विद्यार्थीभन्दा त्रुटि नगर्ने विद्यार्थी ७९ प्रतिशत रहेका छन् । क्रिया वर्गका शब्दादिमा गल्ती गर्ने विद्यार्थीभन्दा ठीक गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत बढी हुनुले गल्ती गर्नेको सङ्ख्या न्यून रहेको थाहा हुन्छ ।

३.२.१.५ अव्यय वर्गका शब्दादिमा गरेका त्रुटि

निबन्ध लेखनका क्रममा नेपाली भाषामा रहेका प्रचलित अव्ययहरूको द्वस्व र दीर्घ लेखेर त्रुटी गरेको पाइन्छ । अव्यय शब्दका सुरुमा द्वस्व लेखिने शब्दहरूमात्र छन् । अव्ययका द्वस्व लेखिने शब्दहरूलाई तलका तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ६

अव्यय			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
भीत्र	३०	भित्र	७०
सीत	४०	सित	६०
तीर	३५	तिर	६५
हीजो	२०	हिजो	८०
औषत मध्यमान	३१		६९

अव्यय शब्दका सुरुमा द्वस्व लेखिने नियम भए पनि विद्यार्थीहरूले द्वस्व हुनु पर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेर गल्ती गरेको देखिन्छ । औषतमा हेर्दा ३१ प्रतिशतले त्रुटि गरेको पाइयो भने ६९ प्रतिशतले ठीक गरेको देखिएको छ । समग्रमा त्रुटि गर्नेभन्दा ठीक गर्ने बढी प्रतिशत छन् ।

३.२.२ शब्द मध्यमा गरेका त्रुटिहरू

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा गरेका त्रुटिक्षेत्रलाई केलाउँदा शब्दको मध्य भागमा पनि नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया र अव्ययमा ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ । जसलाई निम्नानुसार विश्लेषण गरिएको छ ।

३.२.२.१ नाम वर्गका शब्दमध्यमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. ७

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
मानीस	३५	मानिस	६५	केन्द्रिय	३५	केन्द्रीय	६५
धार्मीक	५०	धार्मिक	५०	परिक्षा	६५	परीक्षा	३५
रेडीयो	४५	रेडियो	५५	समुह	६०	समूह	४०
हरीयाली	७०	हरियाली	३०	शरिर	४५	शरीर	५५
औषत मध्यमान	५०		५०		४९		५१

माथिको तालिकाका आधारमा नाम वर्गका शब्दमध्यमा ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू देखिएका छन् । बीचमा ह्रस्व लेखनुपर्नेमा ५० प्रतिशत गल्ती गरेको देखिन्छ भने दीर्घमा पनि झण्डै उस्तै ४९ प्रतिशत गल्ती गरेका छन् । शब्दमध्यमा दीर्घ लेखनुपर्ने शब्दमा ह्रस्व र ह्रस्व लेखनुपर्ने शब्दमा दीर्घ लेख्ने प्रवृत्ति समानै पाइयो ।

३.२.२.२ विशेषण वर्गका शब्दमध्यमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. ८

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
गरीब	४८	गरिब	५२	प्राचिन	७६	प्राचीन	२४
पहीलो	२०	पहिलो	८०	कुलिन	६५	कुलीन	३५
मौखिक	३५	मौखिक	६५	द्वितीय	६०	द्वितीय	४०
औषत मध्यमान	३४		६६		६७		३३

माथिको तालिकाका आधारमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा विशेषण वर्गका शब्दहरूको मध्यमा पनि ह्रस्व हुने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ हुने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिलाई औषत रूपमा हेर्दा ३४ प्रतिशतले ह्रस्व लेखनुपर्नेलाई दीर्घ लेखेर त्रुटि गरेको देखियो भने ६६ प्रतिशतले ठीक लेखेको पाइयो । यसैगरी ६७ प्रतिशतले दीर्घ लेखनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गल्ती गरेका छन् भने ३३ प्रतिशतले शुद्ध लेखेका छन् । यसबाट के पुष्टि हुन्छ भने अधिकांश विद्यार्थीहरूले विशेषण वर्गका शब्दको बीचमा दीर्घ लेखनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको देखिन्छ ।

३.२.२.३ क्रियावर्गको शब्दमध्यमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषामा प्रयोगमा आउने समापक र असमापक क्रियाका धातुको मध्य वर्ण ह्रस्व लेखिन्छ भने इच्छार्थक क्रियापदको बीचको अक्षर दीर्घ लेखिन्छ । विद्यार्थीहरूले क्रियापदको बीचको अक्षर ह्रस्व लेख्नुपर्ने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेख्नु पर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको पाइयो ।

तालिका नं. ९

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
गरीन्छ	२५	गरिन्छ	७५	मानून्	६०	मानून्	४०
भित्रीनु	४०	भित्रीनु	६०	जाउन्	६६	जानून्	३४
खाइयो	३५	खाइयो	६५	भइस्	७५	भईस्	२५
औषत मध्यमान	३३		६७		६७		३३

माथिको तालिकाका आधारमा क्रियावर्गका शब्दमध्यमा ३३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ह्रस्वसम्बन्धी गल्ती गरेका छन् भने ६७ प्रतिशतले ठीक गरेका छन् । ६७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दीर्घ लेख्नुपर्ने ठाउँ ह्रस्व लेखेर गल्ती गरेका छन् भने ३३ प्रतिशतले मात्र शुद्ध लेखेका छन् । क्रियावर्गका शब्दमध्यमा ह्रस्व लेख्ने ठाउँमा दीर्घ लेखिने गरेको त्रुटिभन्दा दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेको त्रुटि अत्यधिक बढी देखिन्छ ।

३.२.२.४ अव्यय वर्गका मध्यमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. १०

अव्यय			
त्रुटि	प्रतिशत	त्रुटि	प्रतिशत
भएको		नभएको	
बाहीर	४०	बाहिर	६०
मुन्तीर	६०	मुन्तिर	४०
कहीले	४५	कहिले	५५
अहीले	३५	अहिले	६५
औषत मध्यमान	४५		५५

माथिको तालिकाका आधारमा अव्यय वर्गका शब्दहरूका शब्दमध्यमा ह्रस्व हुनुपर्नेमा दीर्घ लेखेर विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूमा अव्यय शब्दको बीचमा ४५ प्रतिशतले ह्रस्व लेख्नुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेर त्रुटि गरेका छन् भने ५५ प्रतिशतले ठीक लेखेका छन् ।

३.२.३ शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषाका शब्दहरूमा शब्दान्तमा पनि ह्रस्व र दीर्घ दुबैथरि अक्षरको प्रयोग हुने शब्दहरूको बाहुल्यता देखिन्छ । नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिया र अव्यय वर्गका शब्दहरूमा ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटिहरू थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेको देखिन्छ ।

३.२.३.१ नाम वर्गको शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषाका नाम वर्गका शब्दहरूको शब्दान्तमा ह्रस्व हुनुपर्ने अक्षर दीर्घ र दीर्घ हुनुपर्ने अक्षर ह्रस्व लेख्ने प्रवृत्ति विद्यार्थीमा देखियो । नाम वर्गका शब्दको अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले गरेको ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी त्रुटिलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ११

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
पती	५५	पति	४५	नेपालि	३५	नेपाली	६५
भाई	३०	भाइ	७०	नारि	४५	नारी	५५
ज्योती	६०	ज्योति	४०	विद्यार्थि	३०	विद्यार्थी	७०
औषत मध्यमान	४८		५२		३७		६३

माथिको तालिकाका आधारमा नाम वर्गका शब्दान्तमा ४८ प्रतिशतले ह्रस्व लेख्नुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेको र ३७ प्रतिशतले दीर्घ लेख्नुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको देखिन्छ । ह्रस्व लेख्नुपर्नेमा ५२ प्रतिशतले ठीक गरेको र दीर्घ लेख्नुपर्नेमा ६३ प्रतिशतले ठीक लेखेको पाइन्छ ।

३.२.३.२ सर्वनाम वर्गको शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषाका सर्वनाम वर्गका शब्दान्तमा पनि थारूभाषी विद्यार्थीहरूले ह्रस्व दीर्घमा त्रुटि गरेको पाइन्छ । विद्यार्थीले ह्रस्व लेख्ने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेख्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गरेका त्रुटिहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १२

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
कती	३५	कति	६५	हामि	४०	हामी	६०
यती	६५	यति	३५	उनि	४२	उनी	५८
औषत मध्यमान	५०		५०		४१		५९

माथिको तालिकाका आधारमा सर्वनाम वर्गका शब्दान्तमा ह्रस्व लेख्नुपर्नेमा दीर्घ लेखेर त्रुटि गर्ने विद्यार्थी औषतमा ५० प्रतिशत छन् । सर्वनाम शब्दको अन्त्यमा ह्रस्व लेखेर ठीक गर्ने विद्यार्थी पनि ५० प्रतिशत नै देखिन्छन् । शब्दान्तमा दीर्घ लेख्नुपर्नेमा ह्रस्व लेख्ने विद्यार्थी औषतमा ४१ प्रतिशत देखिन्छन् । सर्वनामको अन्त्यमा दीर्घ लेखेर ठीक गर्ने विद्यार्थी ५९ प्रतिशत देखिन्छन् । सर्वनाम वर्गका शब्दान्तमा ह्रस्व लेख्नुपर्नेमा दीर्घ लेख्ने र ठीक लेख्ने बराबर छन् । दीर्घ लेख्नुपर्ने शब्दमा गल्ती गर्नेभन्दा ठीक गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्या बढी देखिएको छ ।

३.२.३.३ विशेषण वर्गको शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषामा देखा पर्ने विशेषण शब्दहरूको अन्त्यमा आउने ह्रस्व र दीर्घमा पनि विद्यार्थीहरूले गल्ती गरेको पाइयो । थारूभाषी विद्यार्थीले निबन्ध लेखनका क्रममा विशेषण वर्गका शब्दान्तमा गरेका त्रुटिलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १३

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
सिपालू	४०	सिपालु	६०	बाठि	७५	बाठी	२५
सिकारू	७०	सिकारु	३०	एकासि	५८	एकासी	४२
दयालू	५५	दयालु	४५				
औषत मध्यमान	५५		४५		६७		३३

माथिको तालिकाका आधारमा विशेषण शब्दको अन्त्यमा विद्यार्थीहरूले ह्रस्व दीर्घ दुबै क्षेत्रमा त्रुटि गरेको देखिन्छ । शब्दान्तमा ह्रस्व हुनुपर्नेमा दीर्घ लेखेर गल्ती गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत औषतमा ५५ प्रतिशत छन् भने ठीक गर्ने विद्यार्थी ४५ प्रतिशत छन् । विशेषण वर्गका शब्दान्तमा दीर्घ लेखनुपर्ने बाठी जस्ता शब्द सबैभन्दा बढी ७५ प्रतिशतले ह्रस्व लेखेर गल्ती गरेको पाइन्छ । शब्दान्तमा दीर्घ लेखनुपर्नेमा ह्रस्व लेखेर औषतमा ६७ प्रतिशत विद्यार्थीले गल्ती गरेका छन् ।

३.२.३.४ क्रियापद वर्गको शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा क्रियापदमा पनि त्रुटि गरेका छन् । क्रियावर्गका शब्दान्तमा ह्रस्व लेखिने ठाउँमा दीर्घ र दीर्घ लेखिने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर गरेका त्रुटिहरूलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १४

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
जान्छू	२५	जान्छु	७५	भनि	५५	भनी	४५
खेन्ू	३५	खेलनु	६५	पढि	४९	पढी	५०
औषत मध्यमान	३०		७०		५२		४८

माथिको तालिकाको अध्ययन गर्दा के स्पष्ट हुन्छ भने क्रियावर्गका शब्दान्तमा जान्छु, खेलनु जस्ता शब्दहरूमा ३० प्रतिशतले मात्र त्रुटि गरेका देखिन्छन् भने ७० प्रतिशतले ठीक गरेका देखिन्छन् । क्रियापदका शब्दान्तमा दीर्घ लेखनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर ५२ प्रतिशतले गल्ती गरेका छन् भने ४८ प्रतिशतले ठीक लेखेका देखिन्छन् । नेपाली भाषामा स्त्रीलिङ्गी, असमापिका क्रियापद तथा अन्य क्रियापदहरूको शब्दान्तमा दीर्घ हुन्छन् तर त्यस्तो ठाउँमा पनि ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेको पाइन्छ ।

३.२.३.५ अव्यय वर्गको शब्दान्तमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषामा प्रयोगमा आउने अव्यय वर्गका शब्दान्तमा पनि ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । अव्यय वर्गका शब्दान्तमा ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी गरेका त्रुटिहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. १५

ह्रस्व				दीर्घ			
त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत	त्रुटि भएको	प्रतिशत	त्रुटि नभएको	प्रतिशत
पछाडी	८०	पछाडि	२०	केहि	५५	केही	४५
अगाडी	७८	अगाडि	२२	कसरि	४५	कसरी	५५
माथी	६५	माथि	३५				
औषत मध्यमान	७४		२६		५०		५०

माथिको तालिकाका आधारमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई गणितीय रूपमा हेर्दा अव्यय वर्गका शब्दान्तमा ७४ प्रतिशतले ह्रस्व लेखनुपर्ने ठाउँमा दीर्घ लेखेर गल्ती गरेको पाइयो । अगाडि, पछाडि जस्ता शब्दहरूमा सबैभन्दा धेरै त्रुटि गरेको पाइयो । २६ प्रतिशत विद्यार्थीले मात्र शब्दान्तमा ह्रस्व लेखनुपर्ने ठाउँमा ठीक लेखेको पाइयो । ५० प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दीर्घ लेखनुपर्ने ठाउँमा ह्रस्व लेखेर त्रुटि गरेका छन् भने ५० प्रतिशतले ठीक गरेका छन् ।

३.३ 'श', 'ष' र 'स' सम्बन्धी त्रुटिहरू

नेपाली वर्णमालामा तीन प्रकारको 'श', 'ष', र 'स' रहेका छन् तर कथ्य भाषामा एउटा मात्र 'स' भए पुग्छ । श/ष/स नेपाली भाषाका अर्थभेदक वर्ण भने होइनन् । उच्चारणका आधारमा फरक नसुनिने हुनाले प्राय गरेर विद्यार्थीहरूले 'स' (श/ष/स) को प्रयोगमा धेरै त्रुटि गर्दछन् । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले कहाँ, कति र कुन ठाउँमा वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटि गर्दछन् भनी गरेको अध्ययनलाई तालिकामा राखी तथ्यको आधारमा केलाइएको छ ।

३.३.१ 'श' को प्रयोगमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. १६

त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
परिवेस	५०	परिवेश	५०
सासन	६०	शासन	४०
अभिसाप	९०	अभिशाप	१०
मनोदसा	७०	मनोदशा	३०
स्पर्स	१००	स्पर्श	०
दुर्भाग्यवस	१००	दुर्भाग्यवश	०
औसत मध्यमान	७८.३३		२१.६७

माथिका तालिकाको विश्लेषण गर्दा ७८.३३ प्रतिशत विद्यार्थीले 'श' को ठाउँमा स/ष लेखी त्रुटि गरेका छन् ।

३.३.२ 'ष' को प्रयोगमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. १७

त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
घोसणा	८०	घोषणा	२०
पासाण	७०	पाषाण	३०
दोस	९०	दोष	१०
धनुस	८०	धनुष	२०
हर्स	८५	हर्ष	१५
औषत मध्यमान	८१		१९

उपर्युक्त तालिकालाई विश्लेषण गर्दा 'ष' को प्रयोगमा विद्यार्थीले 'स' लेखेर त्रुटि गरेका छन् । प्राप्त तथ्यका आधारमा गणितीय रूपमा हेर्दा ८१ प्रतिशत विद्यार्थीले 'ष' सम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।

३.३.३ 'स' को प्रयोगमा गरेका त्रुटि

तालिका नं. १८

त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
शुशोभित	१०	सुशोभित	९०
शभ्यता	१०	सभ्यता	९०
शम्मिश्रण	१०	सम्मिश्रण	९०
आशिन	३०	आसीन	७०
धर्मशङ्कट	०	धर्मसङ्कट	१००
औसत मध्यमान	१२		८८

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा १२ प्रतिशत विद्यार्थीले 'स' लेखेर त्रुटि गरेको पाइयो ।

३.४ 'य' र 'ए' सम्बन्धी त्रुटिहरू

नेपाली भाषामा उच्चरित वर्णहरू पनि लेख्य रूपमा फरक किसिमले प्रयुक्त हुने गरेको पाइन्छ । 'य' लाई 'ए' र 'ए' लाई 'य' वैकल्पिक चिन्हका रूपमा प्रयोग गर्ने प्रवृत्ति विद्यार्थीहरूको लेखनमा केही न केही मात्रामा देखा पर्छ ।

वर्णविन्याससम्बन्धी गरिएको यस अध्ययनअनुसार थारूभाषी विद्यार्थीहरूले 'य' र 'ए' सम्बन्धी वर्णहरूमा प्रशस्त त्रुटि गरेको पाइएको छ, जसलाई तालिकामा राखिएको छ ।

तालिका नं. १९

य				ए			
त्रुटि भएको	त्रु. भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
एत्रो	४५	यत्रो	५५	भयको	१०	भाएको	९०
क्षेत्रीए	३०	क्षेत्रीय	३०	हत्याये	२०	हत्याए	८०
एति	४०	यति	६०	यउटा	१५	एउटा	८५
कार्ए	२०	कार्य	८०	दियको	२५	दिएको	७५
एसरी	१५	यसरी	८५	यक	१०	एक	९०
इनी	५५	यिनी	४५	दियर	२५	दिएर	७५
हास्ए	२५	हास्य	७५	रोयर	२०	रोएर	८०
औसत मध्यमान	३२.८५		६७.१५		१७.८५		८२.१५

माथिको तालिकाको अध्ययन गर्दा विद्यार्थीहरूले 'य' लेखनुपर्ने ठाउँमा 'ए' लेखेर र 'ए' लेखनुपर्ने ठाउँमा 'य' लेखेर त्रुटि गरेका छन्। ३२.८५ प्रतिशत विद्यार्थीले 'य' सम्बन्धी त्रुटि गरेका छन्। त्यस्तै १७.८५ प्रतिशत विद्यार्थीले 'ए' को ठाउँमा 'य' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेका छन्।

३.५ 'ब' र 'व' सम्बन्धी त्रुटिहरू

नेपाली भाषामा कतिपय यस्ता शब्दहरू छन् जुन 'ब' बोलेर 'व' लेखिन्छन् भने 'व' बोलेर 'ब' लेखिन्छन्। यस्ता शब्दहरूको अन्तर छुट्याउनु एक कठिन कार्य हो।

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले 'ब' र 'व' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिलाई तालिकामा निम्नानुसार देखइएको छ ।

तालिका नं. २०

ब				व			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
वन्जी	३०	बन्जी	७०	परिबेश	४०	परिवेश	६०
बुद्धि	४५	बुद्धि	५५	बाक्य	५०	वाक्य	५०
वद्मास	३५	बद्मास	६५	देखाबट	४५	देखावट	५५
वादल	३०	बदल	७०	कुबा	४०	कुवा	६०
वहिस्कार	४५	बहिस्कार	५५	बन	७०	वन	३०
वाकस	४०	बाकस	६०	बिशाल	६५	विशाल	३५
वनोट	३५	बनोट	६५	बिकास	५५	विकास	४५
वालक	३५	बालक	६५	बार्षिक	५५	वार्षिक	४५
औसत मध्यमान	३६.८७		६३.१३		५२.५		४७.५

माथिको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा ३६.८७ प्रतिशत विद्यार्थीले 'ब' सम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् । त्यसैगरी ५२.५ प्रतिशत विद्यार्थीले 'व' सम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।

३.६ 'छ' र 'क्ष' को प्रयोगमा त्रुटिहरू

नेपाली भाषामा प्रचलित अन्य वर्णहरू जस्तै 'छ' र 'क्ष' वर्णहरू पनि उच्चारण गर्दा एउटै सुनिने तर लेख्य कार्यमा फरकफरक लेखिने भएकाले यस्ता शब्दहरू स्पष्ट छुट्याएर लेख्न कठिन पर्दछ ।

'छ' र 'क्ष' को प्रयोगमा देखिएको त्रुटिहरूलाई तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २१

छ				क्ष			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
इच्छा	४५	इच्छा	५५	वृछ	४५	वृक्ष	५५
क्षया	३०	छाँया	७०	अछता	४०	अक्षता	६०
क्षस्को	४०	छेस्को	६०	भिछा	५५	भिक्षा	४५
क्षेउ	४५	छेउ	५५	छेत्र	४०	क्षेत्र	६०
क्षेपारो	३५	छेपारो	६५	अछ	४५	अक्ष	५५
औसत मध्यमान	३९		६१		४५		५५

माथिको तालिकाबाट यो स्पष्ट हुन्छ की ३९ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'छ' को ठाउँमा 'क्ष' प्रयोग गरी त्रुटि गरेको पाइयो । त्यस्तै ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'क्ष' को ठाउँमा 'छ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् ।

३.७ 'ऋ' र 'रि' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू

नेपाली उच्चारणमा 'ऋ' वर्ण छैन । यसको ठाउँमा 'रि' को उच्चारण हुन्छ तर तत्सम शब्दमा भने नियमअनुसार नै लेखनुपर्ने हुँदा नेपाली भाषामा आएका तत्सम शब्दमा 'ऋ' लेख्ने गरिन्छ । तत्सम बाहेक तद्भव र आगन्तुक शब्दमा भने 'रि' को नै प्रयोग गरिन्छ ।

कक्षा ७ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा गरिएको यस अध्ययनबाट प्राप्त यस तथ्यअनुसार विद्यार्थीहरूले 'ऋ' र 'रि' वर्णको प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरूको स्थिति निम्न अनुसार देखिएको छ ।

तालिका नं. २२

ऋ				रि			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	नभएको	नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
रिषि	६०	ऋषि	४०	-	-	रिपोर्ट	१००
रिण	७५	ऋण	२५	-	-	रिक्सा	१००
रिचा	६५	ऋचा	३५	-	-	रिस	१००
औसत मध्यमान	६६.६७		३३.३३	-	-		१००

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा ६६.६७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ऋ' लेखनुपर्ने ठाउँमा 'रि' प्रयोग गरेर त्रुटि गरेका छन् । तर 'रि' वर्णको प्रयोगमा भने गल्ती गरेका छैनन् ।

३.८ 'ग्या/ग्यँ' र 'ज्ञ' को प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरू

तालिका नं. २३

'ग्या/ग्यँ'				'ज्ञ'			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
ज्ञास	२५	ग्यँस	७५	ग्याता	१५	ज्ञाता	८५
ज्ञरेन्टी	३०	ग्यारेन्टी	७०	ग्यानी	१०	ज्ञानी	९०
ज्ञस्टीक	२५	ग्यास्टिक	७५	आग्याँ	२५	आज्ञा	७५
				विग्याँन	०	विज्ञान	१००
				ग्यानेश्वर	३५	ज्ञानेश्वर	६५
औसत मध्यमान	२६.६७		७३.३३		१७		८३

माथिको तालिकाअनुसार २६.६७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ग्या/ग्यँ' लेख्नुपर्ने ठाउँमा 'ज्ञ' लेखी त्रुटि गरेका छन् । त्यसै गरी १७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ज्ञ' को ठाउँमा 'ग्या/ग्य' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् ।

३.९ हलन्त र अजन्तको प्रयोगमा गरेको त्रुटि

नेपाली भाषामा रहेका शब्दहरूको उच्चारणका क्रममा शब्दको अन्त्यमा व्यन्जन आए हलन्त (्) प्रयोग गरिन्छ भने शब्दको अन्त्यमा स्वर वर्ण आए अजन्त नै लेखिन्छ । हलन्तलाई नेपालीमा खुट्टा काट्ने र अजन्तलाई खुट्टा नकाट्ने पनि भनिन्छ ।

विद्यार्थीहरूले हलन्त र अजन्तसम्बन्धी गरेका त्रुटिलाई तल तालिकाको माध्यमद्वारा देखाइएको छ ।

तालिका नं. २४

हलन्त				अजन्त			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
श्रीमान	२०	श्रीमान्	८०	खल्खल्	४५	खलखल	५५
बलवान	५५	बलवान्	४५			हिमाल	१००
पढिस	४०	पढिस्	६०			भात	१००
दिनुहोस	४५	दिनुहोस्	५५	दन्दन्	३०	दनदन	७०
भगवान	५०	भगवान्	५०			मौसुफ	१००
जगत	३५	जगत्	६५	भल्भल्	४५	भलभल	५५
औसत मध्यमान	४०.८३		५९.१७		२०		८०

माथिको तालिकाको अध्ययन गर्दा ४०.८३ प्रतिशत विद्यार्थीले हलन्तसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् भने २० प्रतिशत विद्यार्थीले अजन्तसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।

३.१० चन्द्रविन्दु (°) र शिरविन्दु (') को प्रयोगमा गरेका त्रुटि

नेपाली भाषामा शब्दहरूको लेखन गर्दा कहाँ चन्द्रविन्दुको प्रयोग गर्ने र कहाँ वा कस्तो अवस्थामा शिरविन्दुको प्रयोग गर्ने भन्ने कुरामा ध्यान दिनुपर्छ ।

कक्षा १० मा अध्ययनरत थारू भाषी विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दु र शिरविन्दुको प्रयोगमा गरेका त्रुटिलाई तालिकामा तल दिइएको छ ।

तालिका नं. २५

चन्द्रविन्दु (°)				शिरविन्दु (°)			
त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत	त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
आँखा	३५	आँखा	६५	सँसार	२५	सँसार	७५
गाउँ	२५	गाउँ	७५	सँसद	३०	सँसद	७०
संग	४०	सँग	६०	साराँश	१५	सारांश	८५
साँभ्र	४५	साँभ्र	५५	भ्रिँगा	६५	भ्रिँगा	३५
छाँया	३५	छाँया	६५	सँरक्षण	२०	संरक्षण	८०
जाँच	२०	जाँच	८०	सँरचना	३०	संरचना	७०
औसत मध्यमान	३३.३३		६६.६७		३०.८३		६९.१७

माथिको तालिकाअनुसार ३३.३३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दुसम्बन्धी र ३०.१७ प्रतिशत विद्यार्थीले शिरविन्दुसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।

३.११ पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी त्रुटि

शब्दहरूलाई जोडेर लेखनुलाई पदयोग र शब्दहरूलाई छुट्याएर लेखनुलाई पदवियोग भनिन्छ ।

कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पदयोग र पदवियोगमा गरेका त्रुटिहरूलाई तालिकामा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.११.१ 'पदयोग' सम्बन्धी त्रुटि

विभक्ति, उपसर्ग, प्रत्यय तथा नामयोगी शब्दहरू, समस्त शब्दहरू, द्वित्व भएर बनेका शब्दहरू, संयुक्त क्रिया, अकरण बुझाउने 'न' जस्ता शब्दहरू पदयोग हुन्छन् । विद्यार्थीहरूले नियमको जानकारीको अभावमा शब्दहरूलाई छुट्याएर (वियोग गरेर) त्रुटि गरेका छन् ।

तालिका नं. २६

त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
विद्यालय सम्म	४५	विद्यालयसम्म	५५
पूजा कोठा	४०	पूजाकोठा	६०
घर देखि	३०	घरदेखि	७०
आमा को	१०	आमाको	९०
पढि दिन	२५	पढिदिन	७५
ता पनि	३०	तापनि	७०
बाबु छोरा	४०	बाबुछोरा	६०
औसत मध्यमान	३१.४३		६८.५७

माथिको तालिकाअनुसार ३१.४३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पदयोग गर्नुपर्ने ठाउँमा पदवियोग गरेर त्रुटि गरेका छन् ।

३.११.२ 'पदवियोग' सम्बन्धी त्रुटि

पदयोगमा जस्तै विद्यार्थीहरूले पदवियोगमा पनि त्रुटि गरेको देखिन्छ । जसलाई तालिकाद्वारा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २७

त्रुटि भएको	त्रुटि भएको प्रतिशत	त्रुटि नभएको	त्रुटि नभएको प्रतिशत
रामकालागि	३५	रामका लागि	६५
जाँदैछु	५०	जाँदै छु	५०
उसलेभन्दा	२५	उसले भन्दा	७५
कुटनुतभएन	३५	कुटनु त भएन	६५
घरदेखिमुनि	३०	घरदेखि मुनि	७०
लडाईमापनि	३०	लडाइमा पनि	७०
औसत मध्यमान	३४.१७		६५.८३

माथिको तालिका अध्ययन गर्दा ३४.१७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पदवियोग गर्नु पर्ने ठाउँमा पदयोग गरेर त्रुटि गरेका छन् ।

३.१२ स्तरगत आधारमा कक्षा १० का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनका क्रममा नेपाली भाषाको वर्णविन्यासमा गर्ने त्रुटिसम्बन्धी अध्ययन

३.१२.१ ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी नियम

तालिका नं. २८

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	-	६	६	८	-	२०	
प्रतिशत	-	३०	३०	४०	-	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकाका आधारमा ह्रस्व र दीर्घसम्बन्धी नियममा विद्यार्थीहरूको त्रुटिस्तरलाई हेर्दा उत्तममा ६ जना अर्थात् ३० प्रतिशत, मध्यममा ६ जना अर्थात् ३० प्रतिशत, निम्नमा ८ जना अर्थात् ४० प्रतिशत रहेको छ । विद्यार्थीहरूको ह्रस्व दीर्घसम्बन्धीनियमका त्रुटिहरूलाई विश्लेषण गर्दा विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिस्तर प्रतिशतका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । विद्यार्थीहरू निम्नतम नदेखिनुलाई उनीहरूको ह्रस्व दीर्घसम्बन्धी त्रुटि सन्तोषजनक रहेको देखाउँछ भने अत्युत्तम विद्यार्थीहरू नदेखिनुले उनीहरूको ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी त्रुटि अत्यन्त कमजोर रहेको देखाउँछ ।

३.१२.२ 'ब' र 'व' को प्रयोगसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. २९

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	२	८	८	२	-	१०	
प्रतिशत	१०	४०	४०	४०	-	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकामा विद्यार्थीहरूको 'ब' र 'व' को प्रयोगमा त्रुटिस्तरलाई हेर्दा अत्युत्तममा २ अर्थात् १० प्रतिशत, उत्तममा ८ अर्थात् ४० प्रतिशत, मध्यममा ८ अर्थात् ४० प्रतिशत र निम्नमा

२ अर्थात् १० प्रतिशत रहेको छ । विद्यार्थीहरू निम्नतम नदेखिनुले 'ब' र 'व' को प्रयोगमा विद्यार्थीहरूको त्रुटिस्तर कम रहेको देखाइएको छ ।

३.१२.३ 'श', 'ष', 'स' को प्रयोग

तालिका नं. ३०

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	२	४	८	४	२	२०	
प्रतिशत	१०	२०	४०	२०	१०	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकामा विद्यार्थीहरूको 'श', 'ष', 'स' को प्रयोगमा उनीहरूको त्रुटिस्तरलाई हेर्दा अत्युत्तम २ जना अर्थात् २० प्रतिशत, उत्तममा ४ जना अर्थात् २० प्रतिशत, मध्यममा ८ जना अर्थात् ४० प्रतिशत, निम्नमा ४ जना अर्थात् २० प्रतिशत र निम्नतममा २ जना अर्थात् १० प्रतिशत रहेको छ । विद्यार्थीहरूको 'श', 'ष', 'स' मा गरेको त्रुटिस्तरलाई हेर्दा सन्तोषजनक रहेको छ ।

३.१२.४ पञ्चम वर्णको प्रयोगसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ३१

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	-	४	८	६	२	२०	
प्रतिशत	-	२०	४०	३०	१०	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकामा विद्यार्थीहरूको पञ्चम वर्णको प्रयोगमा उनीहरूको त्रुटिस्तरलाई हेर्दा अत्युत्तममा शून्य रहेको, उत्तममा ४ जना अर्थात् २० प्रतिशत, मध्यममा ८ जना अर्थात् ४० प्रतिशत, निम्नमा ६ अर्थात् ३० प्रतिशत र निम्नतममा २ अर्थात् १० प्रतिशत रहेको पाइयो । समग्रमा त्रुटिको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा मध्यम स्तरको पाइयो ।

३.१२.५ शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोग

तालिका नं. ३२

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	-	६	२	१२	-	२०	
प्रतिशत	-	३०	१०	६०	-	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकाअन्तर्गत शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोगसम्बन्धी त्रुटिलाई क्रमशः अत्युत्तममा शून्य, उत्तममा ६ अर्थात् ३० प्रतिशत, मध्यममा २ अर्थात् १० प्रतिशत, निम्नमा १२ अर्थात् ६० प्रतिशत रहेको पाइयो र निम्नतममा शून्यको अवस्थामा रहेको पाइयो । समग्रमा शिरविन्दु र चन्द्रविन्दुको प्रयोगमा अधिकांश विद्यार्थीहरू निम्न स्तरमा देखिन्छन् ।

३.१२.६ पदयोग र पदवियोगको प्रयोगसम्बन्धी विवरण

तालिका नं. ३३

स्तर	अत्युत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	निम्नतम	जम्मा	कैफियत
विद्यार्थी सङ्ख्या	-	४	२	१२	२	२०	
प्रतिशत	-	२०	१०	६०	१०	१००	

स्रोत : स्थलगत अध्ययन सर्वेक्षण २०६९

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा पदयोग र पदवियोगको अवस्थाको त्रुटि क्रमशः अत्युत्तममा शून्य, उत्तममा ४ अर्थात् २० प्रतिशत, मध्यममा २ अर्थात् १० प्रतिशत, निम्नमा १२ अर्थात् ६० प्रतिशत र निम्नतममा २ अर्थात् १० प्रतिशत रहेको पाइयो । यसरी हेर्दा निम्नमा ६० प्रतिशत विद्यार्थीको अवस्था रहेकाले पदयोग र पदवियोगको अवस्था सन्तोषजनक छैन ।

अध्याय चार : निष्कर्ष तथा सुभावहरू

४.१ निष्कर्ष

माध्यमिक तहका कक्षा १० मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको निबन्ध लेखनका क्रममा वर्णान्याससम्बन्धी त्रुटिको अध्ययन गर्दा एउटै स्थान र एउटै पक्षसँग मात्र सम्बन्धित नभएर विविध प्रकारका त्रुटिहरू गरेको देखिएको छ । वर्णान्यासका विभिन्न क्षेत्रहरूमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई बुँदागत रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ :

- (क) ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी त्रुटिलाई केलाउँदा शब्दादि, शब्दमध्य, र शब्दान्त तीनवटै क्षेत्रमा एकै अनुपातमा त्रुटि गरेको पाइएन । समग्रमा हेर्दा ५३.४ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले ह्रस्वसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ भने ३३.५१ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले दीर्घसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ । तुलनात्मक रूपमा ह्रस्वमा बढि त्रुटि गरेको पाइयो ।
- (ख) नेपाली भाषाका अर्थभेदक नमानिएका 'श', 'ष', र 'स' वर्णसम्बन्धी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिलाई केलाउँदा तालव्य 'श' को प्रयोगमा अन्य स/ष लेखेर ७८.३३ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटि गरेका छन् भने मूर्धन्य 'ष' को प्रयोगमा अन्य स/श लेखेर ८१ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटि गरेका छन् । यसै गरी दन्त्य 'स' मा १२ प्रतिशत विद्यार्थीले त्रुटि गरेका छन् । सबैभन्दा बढि 'ष' वर्णको प्रयोगमा त्रुटि गरेको पाइयो भने सबैभन्दा कम त्रुटि 'स' वर्णको प्रयोगमा गरेको पाइयो ।
- (ग) 'य' र 'ए' वर्णको प्रयोगमा पनि विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । ३२.८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'य' लेखनुपर्नेमा 'ए' लेखेर त्रुटि गरेका छन् भने १७.८५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ए' लेखनुपर्ने ठाउँमा 'य' लेखेर त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

- (घ) 'ब' र 'व' वर्णको प्रयोगलाई हेर्दा ३६.८७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ब' को प्रयोग गर्नु पर्ने ठाउँमा 'व' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेका छन् भने ५२.५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'व' वर्णको प्रयोगमा 'ब' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइएको छ ।
- (ङ) 'छ' र 'क्ष' वर्णको प्रयोगमा थारू भाषी विद्यार्थीहरूले गरेको त्रुटिलाई हेर्दा ३९ प्रतिशत विद्यार्थीले 'छ' वर्णको प्रयोग गर्ने ठाउँमा 'क्ष' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइयो । त्यस्तै ४५ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'क्ष' वर्णको प्रयोग गर्ने ठाउँमा 'छ' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेका छन् ।
- (च) 'ऋ' र 'रि' वर्णको प्रयोगमा विद्यार्थीले गरेका त्रुटिलाई हेर्दा ६६.६७ प्रतिशत विद्यार्थीले 'ऋ' वर्णको प्रयोग गर्नुपर्ने ठाउँमा 'रि' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् । 'रि' वर्णको प्रयोगमा भने विद्यार्थीहरूले कुनै त्रुटि गरेका छैनन् ।
- (छ) 'ग्या/ग्यँ' र 'ज्ञ' को प्रयोगमा विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिलाई हेर्दा २६.६७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ग्या/ग्यँ' को प्रयोग हुने ठाउँमा 'ज्ञ' को प्रयोग गरी त्रुटि गरेका छन् भने १७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले 'ज्ञ' को ठाउँमा 'ग्या/ग्यँ' को प्रयोग गरेर त्रुटि गरेका छन् ।
- (ज) 'हलन्त' र 'अजन्त' सम्बन्धी पनि विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । ४०.८३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले हलन्तसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् भने १७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले अजन्तसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।
- (झ) चन्द्रविन्दु (°) र शिरविन्दु (') सम्बन्धी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिलाई हेर्दा ३३.३३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले चन्द्रविन्दुसम्बन्धी त्रुटि र ३०.८३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले शिरविन्दुसम्बन्धी त्रुटि गरेका छन् ।
- (ञ) पदयोग र पदवियोगसम्बन्धी पनि विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरेका छन् । ३१.४३ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पदयोगसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइयो भने ३४.१७ प्रतिशत विद्यार्थीहरूले पदवियोगसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

४.२ सुभाषहरू

भाषा सिकाइका क्रममा त्रुटि हुनु स्वभाविक मानिन्छ । भाषिक शुद्धताको विकासको लागि त्रुटिहरूको निराकरण गरिनुपर्छ । कक्षा १० का थारू भाषी विद्यार्थीहरूले निबन्ध लेखनमा नेपाली भाषाको वर्णविन्यासमा गर्ने त्रुटिलाई निराकरण गर्न निम्न उपायहरू सुझाव गरिन्छ :

- (क) सर्वप्रथम नेपाली भाषाप्रति विद्यमान दृष्टिकोणलाई नै परिवर्तन गर्नुपर्ने देखिन्छ । दक्षता प्राप्त शिक्षकद्वारा पठनपाठन गराइ प्रारम्भिक चरणदेखि नै बालबालिकालाई शुद्ध बोल्न र लेखन आवश्यक छ ।
- (ख) दोश्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्ने थारू भाषी विद्यार्थीहरूका लागि विशेष किसिमको पाठ्यक्रम तयार गरी बढी समय, विशेष विधि, बढी अभ्यास र खास शैक्षिक सामग्री प्रयोग गर्दै शिक्षण गराउन आवश्यक छ ।
- (ग) अन्य भाषाभाषीका विद्यार्थीहरूलाई नेपाली सिकाउँदा विशेष अभिप्रेरणा, प्रशंसा, पृष्ठपोषण र प्रोत्साहनको साथ शिक्षण गर्ने संस्कृतिको विकास हुनुपर्दछ ।
- (घ) थारू भाषाका शब्द, वाक्य, संरचनाका व्याकरणको सापेक्षतामा नेपाली भाषाका शब्द, वाक्य, संरचना र व्याकरणको अध्ययन गरी समता र व्यतिरेक पहिचान गरेर त्यसको आधारमा शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया सञ्चालन गर्ने प्रयास गर्नुपर्दछ ।
- (ङ) व्याकरणलाई छुट्टै विषयको रूपमा नसिकाई यसलाई भाषा पाठ्यपुस्तक विधिबाट सिकाउन सकेमा अन्य विषयवस्तुको साथसाथै भाषामा पनि शुद्धता आउने हुन्छ । यसका लागि प्रत्येक शिक्षकले पुराना विधिहरू त्यागेर अन्य नवीन विधितर्फ उन्मुख हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- (च) भाषा ज्ञानमुलक नभई सीपमुलक हुने हुनाले विशेष गरी दोश्रो भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको पहिचान गरी सोही त्रुटिमा आधारित रही निराकरणका लागि अभ्यास र पुनरावृत्तिद्वारा प्रयोग विधिमा आधारित भई शिक्षण गरिनुपर्छ ।
- (छ) नेपाली शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई बढि क्रियाशील बनाइ बोल्ने र लेख्ने कार्यमा प्रतिस्पर्धाको भावनाको सिर्जना गराउनु पर्छ ।

- (ज) विद्यालयभित्र र सकेसम्म विद्यालय बाहिर पनि सम्पर्कको माध्यमका रूपमा नेपाली भाषालाई अपनाउनुतर्फ प्रोत्साहित गर्नुपर्छ । जसले गर्दा थारू भाषी विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाको प्रयोगमा अल्मलिने स्थिति आउन सक्दैन ।
- (झ) कथाको सस्वर पठन, शब्दोच्चारण, वाक्यगठन, र वर्णविन्यासमा विद्यार्थीहरूमध्येबाटै पढ्न, उच्चारण गर्न र वाक्य निर्माण गर्न लगाइ एकले अर्काको उत्सुकतापूर्वक मूल्याङ्कन गर्न लगाउने र ती मूल्याङ्कन र सुझावलाई शिक्षकले थप पुष्टी गरी उनीहरूलाई प्रोत्साहित गर्न आवश्यक छ ।
- (ञ) बेलाबेलामा हिज्जे प्रतियोगिता, वादविवाद, वक्तृत्वकला, नाटकीयता , निबन्ध लेखन, हस्त लेखन, अनुलेखन जस्ता सहक्रियाकलापहरू गराइनु पर्छ ।

सन्दर्भग्रन्थ सूची

(क) सन्दर्भग्रन्थ सूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०५३) *नेपाली भाषा शिक्षण तथा पद्धति*, काठमाडौं : नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान

..... (२०६२) *समसामयिक नेपाली व्याकरण*, काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार

..... (२०६२) *सामाजिक तथा प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार

खनाल, पेशल (२०६०) *शैक्षिक अनुसन्धान पद्धति*, कीर्तिपुर : स्टुडेन्ट पब्लिसर्स एण्ड डिस्ट्रिब्युटर्स

ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६२), *नेपाली भाषा शिक्षण परिचय र प्रयोग*, काठमाडौं : मनकामना बुक्स एण्ड स्टेसनरी

ढुङ्गेल, भोजराज र दुर्गाप्रसाद दाहाल (२०६०) *प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, भोटाहिटी काठमाडौं : एम.के पब्लिसर्स एण्ड डिष्टिब्युटर्स

..... (२०६७) *नेपाली भाषा शिक्षण*, भोटाहिटी काठमाडौं : एम.के पब्लिसर्स एण्ड डिष्टिब्युटर्स

..... (२०६७) *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, भोटाहिटी काठमाडौं : एम.के पब्लिसर्स एण्ड डिष्टिब्युटर्स

बन्धु, चुडामणि (२०३४) *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन*, काठमाडौं : रत्न पुस्तक भण्डार

बराल, कृष्णहरि र नेत्र एटम (२०५९) *अनिवार्य नेपाली व्याकरण, अभिव्यक्ति र अभ्यास*, काठमाडौं
: विद्यार्थी पुस्तक भण्डार

भण्डारी, पारसमणि (२०६४) *अनिवार्य नेपाली व्याकरण बोध तथा अभिव्यक्ति र कृति समीक्षा*,
काठमाडौं : सुकुन्दा पुस्तक भवन

..... र अन्य (२०६७) *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौं : पिनाकल पब्लिकेसन

भट्टराई, गणेशप्रसाद र रामप्रसाद ज्ञवाली (२०५६), *अनिवार्य नेपाली*, काठमाडौं भुँडी पुराण
प्रकाशन

भट्टराई,, रामप्रसाद (२०६७) *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन

पौडेल, नेत्रप्रसाद (२०६४) *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : पैरवी प्रकाशन

नेपाल सरकार शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालय जि.शि.के.लि द्वारा प्रकाशित कक्षा १० को नेपाली

पाठ्यपुस्तक (२०६८)

(ख) लघु अनुसन्धान तथा शोधपत्र

खनाल, कविता (२०६५), 'मोरङ जिल्लाका कक्षा ८ मा अध्ययनरत थारू भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन' सुकुना बहुमुखी क्याम्पस मोरङ ।

न्यौपाने, गणेशप्रसाद (२०६२), 'कैलाली जिल्लाका कक्षा १० का विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन' त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

पौड्याल, बिन्दु (२०६१) 'कक्षा ७ मा अध्ययनरत नवलपासी जिल्लाका थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययन' नेपाली भाषा शिक्षण विभागमा प्रस्तुत अप्रकासित स्नातकोत्तर शोधपत्र त्रि.वि.कीर्तिपुर ।

भण्डारी, पारसमणि (२०३९) 'नेपाली भाषा दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने कक्षा ८ का विद्यार्थीहरूले वाक्य गठनमा गर्ने अशुद्धीहरूको अध्ययन' त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

भण्डारी, द्वारिकाप्रसाद (२०५६), 'कक्षा ८ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूको निबन्धलेखन अभिव्यक्ति क्षमताको अध्ययन' त्रि.वि. कीर्तिपुर ।

मिश्र, सुशिला देवी (२०५७) 'कक्षा ५ उत्तीर्ण थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचल

शर्मा, केदारप्रसाद (२०४२) 'माध्यमिक तहका अवधि भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनको लेखनमा गर्ने सङ्गतिसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन' त्रि.वि. कीर्तिपुर

सापकोटा, अम्बिका (२०५५) 'कक्षा ७ पूरा गरेका विद्यार्थीहरूले गर्ने वर्णविन्याससम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण' नेपाली भाषा शिक्षण विभागमा प्रस्तुत अप्रकासित स्नातकोत्तर शोधपत्र, त्रि.वि.कीर्तिपुर ।

परिशिष्ट

निबन्ध लेखनको उपयोगमा आएका प्रतिनिधि शीर्षकहरू

१. मेरो जीवनको लक्ष्य
२. विद्यार्थी जीवनमा अनुशासनको महत्त्व
३. नारी शिक्षा आजको आवश्यकता